

ANALIZA VAŽNOSTI I OBILJEŽJA ZELENE JAVNE NABAVE NA PRIMJERU TRGOVAČKOG DRUŠTVA UNIVERZAL d.o.o.

Geošić, Danijel

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:122438>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij marketinga

Danijel Geošić

**ANALIZA VAŽNOSTI I OBILJEŽJA ZELENE JAVNE NABAVE
NA PRIMJERU TRGOVAČKOG DRUŠTVA UNIVERZAL d.o.o.**

Završni rad

Osijek, godina 2022.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski studij marketinga

Danijel Geošić

**ANALIZA VAŽNOSTI I OBILJEŽJA ZELENE JAVNE NABAVE
NA PRIMJERU TRGOVAČKOG DRUŠTVA UNIVERZAL d.o.o.**

Završni rad

Kolegij: Nabavno i prodajno poslovanje

JMBAG: 0130121697

e-adresa: danijel.geosic@gmail.com

Mentorica: prof. dr. sc. Marija Ham

Osijek, godina 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Undergraduate Study (Marketing)

Danijel Geošić

**GREEN PUBLIC PROCUREMENT ANALYSIS OF
IMPORTANCE AND CHARACTERISTICS BASED ON
EXAMPLE OF THE COMPANY UNIVERZAL**

Final paper

Osijek, year 2022

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Danijel Geošić

JMBAG: 0130121697

OIB: 04030353356

e-mail za kontakt: danijel.geosic@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski studij marketinga

Naslov rada: Analiza važnosti i obilježja zelene javne nabave na primjeru trgovačkog društva

Univerzal d.o.o.

Mentor/mentorica diplomskog rada: prof. dr. sc. Marija Ham

U Osijeku, 1. srpnja 2022. godine

Potpis

SAŽETAK

Čovjek posljednjih desetljeća, više nego ikada u ljudskoj povijesti, svojim utjecajem, tehnologijom, neodgovornim ponašanjem i pretjeranom eksploatacijom prirodnih resursa pomiče granice zbilje i nepovratno uništava okoliš ne mareći za živi svijet i budućnost biosfere. Tek na pragu 21. stoljeća Europska unija (EU) iskazuje svijest o posljedicama narušene prirodne ravnoteže i suočavanju s vrlo oskudnim resursima, pa promovira i nepovratnim sredstvima potiče zemlje članice na ulaganje u obnovljive izvore energije, mjere za smanjenje ugljičnoga otiska gospodarstva i čovjeka, održivi razvoj, kružno gospodarstvo, razvrstavanje otpada, recikliranje i ponovno iskorištavanje otpadnih materijala. Osnovne pokretače promjena vidi u javnim tijelima kroz model zelene nabave i utjecaju na proizvodne sustave i obrasce potrošnje.

Europska komisija (EK) zelenu javnu nabavu (ZeJN) definira kao postupak pri kojemu javna tijela nabavljaju robu, usluge i radove s ostvarenim manjim učinkom na okoliš tijekom svojeg životnog ciklusa, komparirajući ih s robom, uslugama i radovima iste osnovne funkcije, a koji bi inače bili nabavljeni. Pritom se valoriziraju ključni pritisci kojima predmeti nabave inače iscrpljuju okoliš. Njezinim promicanjem javna tijela pozitivno utječu na tržište i industriji nude stvarne poticaje za razvoj inovacija, zelenih tehnologija i proizvoda, što javni sektor na temelju uvažavanja okolišnih zahtjeva može dovesti u tješnju interakciju s ekonomijom i poduzetništvom. Članice EU-a zelenu javnu nabavu provode nacionalnim akcijskim planovima.

Štedljive zgrade i rasvjetna tijela, usluge čišćenja za koje se koriste ekološki proizvodi za čišćenje, informatička oprema, reciklirani papir, hibridna i električna vozila, ali i konvencionalna motorna vozila s emisijskim standardom EURO IV D samo su neki primjeri dobre prakse, slijedeći koje se dokazano može doprinijeti čišćem i zdravijem okolišu, rastu kvalitete života i animiranju industrije na dizajniranje novih rješenja.

Ključne riječi: zelena javna nabava, javna nabava, javna tijela, tržište, okoliš

SUMMARY

In recent decades, more than ever in human history, man, by his influence, technology, irresponsible behavior and excessive exploitation of natural resources, pushes the boundaries of reality and irreversibly destroys the environment without caring about the living world and the future of the biosphere. It is only at the threshold of the 21st century that the European Union (EU) is showing the awareness of the consequences of disturbed natural balance and coping with very scarce resources and promotes and encourages Member States to invest in renewable energy sources, measures to reduce the carbon footprint of the economy and man, sustainable development, circular economy, waste sorting, recycling and reuse of waste materials. It sees the main drivers of change in public bodies through the model of green procurement and the impact on production systems and consumption patterns.

The European Commission (EC) defines green public procurement (GPP) as a procedure in which public bodies procure goods, services and work with a lower environmental impact during their life cycle, comparing them with goods, services and work of the same basic function, which would otherwise be procured. In doing so, the key pressures by which procurement items otherwise deplete the environment are valorized. By promoting it, public bodies have a positive impact on the market and offer industry real incentives to develop innovation, green technologies and products, which the public sector can bring into closer interaction with the economy and entrepreneurship based on respect for environmental requirements. EU members implement green public procurement through national action plans.

Energy-efficient buildings and lighting fixtures, cleaning services using environmentally friendly cleaning products, IT equipment, recycled paper, hybrid and electric vehicles, but also conventional motor vehicles with the EURO IV D emission standard are just some examples of good practice, following which has been proven it can contribute to a cleaner and healthier environment, increase the quality of life and encourage industry to design new solutions.

Key words: green public procurement, public procurement, public bodies, market, environment

SADRŽAJ

1. Uvod	1
1.1. Predmet istraživanja	1
1.2. Cilj i metodologija rada	2
2. Zelena javna nabava	2
2.1. Pojmovno određenje i područje primjene	2
2.2. Ciljevi i koristi zelene javne nabave	4
2.3. Europski i nacionalni provedbeni okvir	8
2.4. Mjerila i nabavne kategorije	11
2.5. Trendovi zelene nabave u Hrvatskoj	12
3. Nabava vozila za odvojeno sakupljanje otpada	19
3.1. Analiza potreba za nabavom vozila	19
3.2. Priprema postupka uz definiranje mjerila	23
3.3. Izbor ekonomski najpovoljnije ponude	25
3.4. Sufinanciranje bespovratnim sredstvima	29
4. Rasprava	31
5. Zaključak	34

1. Uvod

1.1. Predmet istraživanja

Zbog osiromašenih prirodnih resursa i pretrpanosti čovjekova životnog prostora otpadom, potrebu za transformacijom linearnog gospodarstva (koje za sobom ostavlja smeće) u kružnu ekonomiju s tehnološkim rješenjima za iskorištavanje otpada, njegovo pretvaranje u sekundarnu sirovinu, novu proizvodnju i vraćanje u upotrebu, posljednjih godina prati i osnažuje zelena javna nabava. Alat je to razvijenog zapadnog društva koji pomaže upravljanju proizvodnjom i potrošnjom proizvoda koji ne iscrpljuju okoliš bez mjere, poput dosadašnjih, i pomažu održivosti. Europska unija, detektiravši ozbiljne okolišne i javnozdravstvene rizike, naglasak stavlja na čistu energiju, klimu, učinkovitu i racionalnu upotrebu resursa i zelene tehnologije, u čemu će dodatno pomoći „ozelenjivanje“ javne nabave integracijom formatiranih zelenih mjerila u nabavne procese.

Osnovna koncepcija zelene javne nabave (ZeJN) oslanja se na jasna, opravdana i dokaziva okolišna mjerila za proizvode, robu, usluge i radove, utemeljena na njihovu životnom ciklusu i znanstvenim dokazima. Svrha je ovog završnoga rada istražiti važnost i obilježja, teorijski pojmovno obrazložiti zelenu javnu nabavu te analizirati njezine čimbenike, zahtjeve i rezultate na primjeru dobre prakse u postupku nabave specijaliziranih vozila za odvojeno prikupljanje otpada za potrebe komunalnoga društva Univerzal u Đakovu, provedenoj 2020. godine u nabavnoj kategoriji Cestovnog prometa.

Istraživanje želi dati odgovore na bitna pitanja: Koje je standarde i mjerila ZeJN-a, demonstrirajući predanost zaštiti okoliša, odgovornost prema društvenoj zajednici i usmjerenost na ekonomičnost usluge naručitelj ugradio u nabavu, osobito u dijelu specifikacija tehničkih karakteristika traženih vozila, kako će se korištenjem i prometovanjem vozila smanjiti štetan utjecaj na kvalitetu zraka, a kako uštedjeti energija? Postižu li se ovim ZeJN-om financijske uštede u životnome ciklusu novih kamionskih vozila? Kako je naručitelj proveo provjeru ispunjenja zelenih kriterija ponuditelja, kao i sadrži li ekonomski najbolja ponuda, osim parametara za optimizaciju sakupljanja otpada i pomoć okolišu, i neke druge vrijednosti za okoliš, koje nisu bile postavljene kao uvjet za sudjelovanje u javnoj nabavi?

1.2. Cilj i metodologija rada

Budući da su zaista brojne okolišne, društvene, javnozdravstvene, gospodarske i političke prednosti zelene javne nabave, cilj je završnog rada apostrofirati ključne pogodnosti i korisnosti koje se mogu ostvariti transparentnom primjenom načela i mjerila ZeJN-a u njezinu provođenju, pokušati otkriti što je s operativnim programom u vidu Nacionalnog akcijskog plana u Hrvatskoj (NAP), koliko je dosad „ozelenjena“ javna nabava u našoj zemlji, ali i provjeriti kako je provedena i u kojoj je mjeri zelena nabava u odabranom praktičnome primjeru zadovoljila teorijsku osnovu, ispunila zahtjeve i očekivanja naručitelja, kao i koje su njezine stvarne prednosti i koristi za poslovnu organizaciju, okoliš i lokalnu sredinu u kojoj Univerzal igra bitnu ulogu.

S obzirom na temu koja se bavi konceptom novijega datuma, relevantni su korišteni izvori velikom većinom sekundarnog tipa i iz digitalno dostupnih sadržaja; publikacija, autorskih članaka i objava, stručnih osvrti, priručnika, analiza i statističkih podataka. Za potrebe završnog rada i prezentacije primjera dobre prakse korištena je Dokumentacija o javnoj nabavi vozila za odvojeno prikupljanje otpada (DON), pribavljena u trgovačkom društvu Univerzal u Đakovu, ustupljena od posloводства ovoga tijela s javnim ovlastima, čime se ono uklapa u profil javnog naručitelja od kojega se očekuje dati primjer provedbe zelene javne nabave javnim i privatnim dionicima u gospodarskoj aktivnosti.

2. Zelena javna nabava

2.1. Pojmovno određenje i područje primjene

Zelena nabava sve je prisutniji pojmovni instrument u europskim strateškim dokumentima, kojim se daje doprinos ozelenjivanju suvremenog tržišta i poticanju eko-inovacija u svrhu razvoja zelenih proizvoda i usluga. Priručnik o zelenoj javnoj nabavi (2016) opisuje je kao bitan alat za ostvarivanje ciljeva paneuropskih politika zaštite okoliša, kojima se odgovara na klimatske promjene kontrolom uporabe resursa te održivom potrošnjom i proizvodnjom, posebno s obzirom na važnost potrošnje javnog sektora u Europi na robu i usluge. Europska komisija (EK) (2008), navedeno u Ministarstvo zaštite okoliša i prirode (2015), zelenu nabavu definira kao „postupak pri kojem tijela javne uprave nabavljaju robu, radove i usluge koji tijekom svojeg životnog vijeka imaju manji učinak na okoliš od roba, radova i usluga s istom osnovnom funkcijom koje bi inače naručili.“

Zelena se nabava može primijeniti na ugovore iznad i ispod praga za primjenu direktiva Europske unije (EU) o javnoj nabavi iz 2014., kojima se javnim tijelima omogućuje da tijekom postup(a)ka, u sklopu postup(a)ka, kao i tijekom izvršenja ugovora iz nabave uzmu u obzir zaštitu okoliša, piše Priručnik o zelenoj javnoj nabavi (2016) i dodaje da će tehnikama poput troškova životnoga vijeka, navođenjem održivih proizvodnih postupaka te korištenjem kriterija za dodjelu ugovora povezanih s okolišem, javni naručitelji utvrditi ponude povoljnije za okoliš.

Za svaku skupinu proizvoda u nabavi definiraju se, stoga, mjerila koja sadrže ključne pritiske na okoliš; potrošnju resursa i energije, učinak na bioraznolikost, (ne) toksičnost, emisiju onečišćujućih tvari, stakleničkih plinova i ugljikova dioksida (CO₂) te nastajanje otpada na mjestu nastanka.

Pravni okvir za zelenu javnu nabavu (ZeJN) daju Ugovor o funkcioniranju EU-a i direktive o javnoj nabavi. Po europskome zakonodavstvu, svaka zemlja članica samostalno odlučuje o zastupljenosti i razmjernosti mjerila zelene javne nabave u nabavnim procesima. Većina je vlada zelenu nabavu motivirana primjenjivati zahvaljujući njezinim dugoročnim višestrukim koristima i dosad je razvila vlastite nacionalne akcijske planove (NAP) za ZeJN, izrađene po smjernicama Priručnika o zelenoj javnoj nabavi EK.

Mjerila ZeJN-a neizostavno uključuju definiciju predmeta zelene nabave, minimalne tehničke ili funkcionalne specifikacije, kriterije izbora, čime se procjenjuje i vrednuje sposobnost ponuđača za izvršenje ugovora, kriterije dodjele ugovora potrebne za usporedbu ponuda i klauzule o realizaciji ugovora. Kriteriji su zelene nabave osmišljeni tako da ih se lako može unijeti izravno u natječajnu dokumentaciju te sadrže informacije o metodama provjere. EK (2022) tumači da je cilj ove nabave postići dobru ravnotežu između učinka na okoliš, troškova, dostupnosti na tržištu i jednostavnosti provjere, unatoč čemu tijela za nabavu mogu odlučiti, prema vlastitim potrebama i razini ambicije, hoće li u svoju natječajnu dokumentaciju uključiti sve ili samo određene zahtjeve.

Od 2008. godine razvijena su mjerila za 21 skupinu proizvoda i usluga zelene nabave, među kojima je sedam zastarjelih i neprimjenjivih; zahodi i pisoari s ispiranjem, slavine, kopirni i uredski papir, grijači u vodnim sustavima, cestovni prijevoz, infrastruktura otpadnih voda i medicinska električna i elektronička oprema.

Za 15 su aktualnih nabavnih kategorija u zemljama EU-a (Slika 1.) mjerila dostupna na i hrvatskom jeziku na nacionalnom mrežnome mjestu ZeJN-a <http://www.zelenanabava.hr/mjerila> i mrežnome mjestu EK https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm. Popis područja nabave nije konačan i redovno se ažuriran, kako bi utvrđeni kriteriji odražavali najnoviji tehnološki i tržišni razvoj.

Papir za ispis i kopiranje	Cestovni promet	Računala, monitori, tableti i pametni telefoni	Električna energija	Namještaj
Usluga čišćenja zatvorenih prostora	Projektiranje i izgradnja poslovnih zgrada i upravljanje	Tekstilni proizvodi i usluge	Hrana, ugostiteljske usluge i prodajni automati	Održavanje javnih površina
Oprema za fotokopiranje, potrošni materijal i usluge ispisa	Podatkovni centri, poslužiteljske sobe i usluge u oblaku	Projektiranje, izgradnja i održavanje cesta	Boje, lakovi i kolničke oznake	Cestovna rasvjeta i signalizacija

Slika 1. Nabavne kategorije proizvoda i usluga zelene javne nabave u Hrvatskoj

Sav je potencijal zelene nabave u ostvarenju ciljeva o viziji europske tržišne ekonomije 21. stoljeća potvrdila EU strategija za pametan, održiv i uključiv rast „Europa 2020.“, koja je ZeJN u području održivosti ambiciozno postavila kao snažno sredstvo za ostvarenje smanjenja emitiranja CO₂ za 20 %, smanjene potrošnje energije isto za 20 % te povećanje korištenja obnovljivih izvora energije za 20 % do kraja 2020. godine.

2.2. Ciljevi i koristi zelene javne nabave

Javna tijela su veliki potrošači u Europskoj uniji s godišnjom potrošnjom od približno 525 milijarda eura, što iznosi više od 16 % bruto društvenoga proizvoda (BDP) EU-a (Europski parlament, 2020). EK je 2017. indikativno procijenila kako u Europi posluje 350.000 pojedinačnih javnih naručitelja. Kada bi koristio svoju kupovnu moć za odabir roba i usluga s manjim utjecajem na okoliš, javni bi sektor mogao usvojiti obrasce održive proizvodnje i potrošnje i ozbiljno utjecati na ozelenjivanje

tržišta. Promicanjem ZeJN-a javna tijela industriji tako mogu dati stvarne poticaje za razvoj zelenih tehnologija i proizvoda, poglavito jer provoditelji nabave upravljaju velikim tržišnim udjelom na područjima poput javnog prijevoza putnika, građevinarstva, zdravstva i obrazovanja, gdje njihove odluke imaju značajan utjecaj.

Pri razmatranju njezinih ciljeva, važno je razumjeti bit i mogućnosti ideje zelene nabave. Europske vlade javne natječaje smatraju povoljnima za okoliš, ako su u natječajnu dokumentaciju uključeni kriteriji ZeJN-a. Priručnik o zelenoj javnoj nabavi (2016) sistematizirajući ciljeve razlikuje ukupne ciljeve javne nabave, ciljeve za određeni proizvod ili uslugu na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini i naposljetku - operativne ciljeve.

Za ilustraciju, ukupni cilj javne nabave za čitavu EU može biti da do 2030. godine 70 % ugovora nabave javnih i sektorskih naručitelja i minimalno 50% vrijednosti ugovorenih proizvoda, usluga i radova treba sadržavati kriterije ZeJN-a. Nadalje, ciljem za konkretni proizvod ili uslugu moglo bi se odrediti da do 2027. godine 80 % tijela javne rasvjete svake jedinice lokalne samo(uprave) treba biti opremljeno LED svjetiljkama radi uštede u potrošnji električne energije i manjega svjetlosnoga zagađenja, dok se operativnim ciljem, za primjer, može smatrati obveza osoblja u javnoj nabavi da će do 2025. proći usavršavanje za zelenu javnu nabavu.

U osnovama, cilj je zelene javne nabave, navodi Bakula (2021), usmjeren k osiguravanju društveno odgovornoga ponašanja javnih tijela praćenjem direktiva i preporuka EU-a te održivoj budućnosti. Članice primjenom zelene javne nabave mogu ostvariti sljedeće ciljeve:

- Regionalni razvoj – EU podržava regionalni razvoj budući da potrebne proizvode i usluge nabavlja od najbližih dobavljača. Osim izravnog impulsa gospodarskom razvoju konkretne regije, kraćim se logističkim kanalom smanjuje emisija CO₂ u okoliš.
- Ekološka komponenta – kriterijima za eko-proizvode čuvaju se proizvodnja i radna mjesta, a istovremeno štiti zdravlje krajnjih korisnika proizvoda. Nadalje, ekološki proizvodi imaju duži jamstveni rok koji priječi nabavu novih proizvoda i time smanjuje proračunske izdatke.
- Utjecaj na korporativnu i privatnu potrošnju – javna tijela promjenom ponašanja utječu na korporativnu, ali i potrošnju realnoga sektora potaknutog na promjene zahvaljujući obrascu javnih tijela. Proizvođači se udružuju, smanjuju troškove proizvodnje i postaju konkurentni sniženjem cijena.

- Socijalna komponenta – otvaranje novih radnih mjesta, uvjetovano povećanom potražnjom, i zadržavanje stanovništva na ruralnim područjima; osnažuje se i domaća industrija, a stvara i pozitivno društveno ozračje zahvaljujući transparentnosti postupaka nabave i potpisanim ugovorima.
- Financijska učinkovitost naručitelja – zelenom se nabavom optimiziraju troškovi predmeta nabave tijekom njegova životnog ciklusa, iako inicijalni nabavni trošak može biti veći.

Temeljni je cilj zelene nabave smanjiti negativan utjecaj na okoliš - potrošnju resursa, onečišćenje okoliša, ugljični otisak i nezaobilazno emitiranje stakleničkih plinova. ZeJN, prema svemu sudeći, ima i politički cilj, budući da EK ovim mehanizmom želi osigurati društveno odgovorno ponašanje javnih tijela kroz EU zakonodavstvo. U Komunikaciji iz 2020. „Za čišću i konkurentniju Europu“ najavljuje se da će EK predložiti minimalne obvezne kriterije za zelenu nabavu i s njima povezane ciljeve u sektorskom zakonodavstvu i postupno uvesti obvezu izvješćivanja radi praćenja primjene zelene javne nabave, bez stvaranja neopravdanog administrativnog opterećenja za javne naručitelje (Europska komisija, 2020). EK će, stoji također u dokumentu, podupirati izgradnju provedbenih kapaciteta smjernicama, osposobljavanjem, širenjem dobrih praksi i poticanjem javnih naručitelja na sudjelovanje u inicijativi „Javni naručitelji za klimu i okoliš“, koja će olakšati kolanje i razmjenu informacija između naručitelja (obveznika) provedbe zelene javne nabave.

Koristi do kojih se dolazi provedbom i ispunjenjem ciljeva zelene nabave mogu, analizira Ciglević (2016), umnogostručiti pozitivan učinak na gospodarstvo kada su u pitanju razvoj i inovacije u tzv. zelenom sektoru članica EU-a i omogućiti:

- Financijske uštede – proizvodi, usluge i zgrade s učinkovitim iskorištavanjem energije, vode i drugih resursa mogu znatno smanjiti račune za komunalne i operativne troškove.
- Postizanje ciljeva zaštite okoliša i zdravlja – ZeJN može biti isplativ pri rješavanju lokalnih teškoća zaštite okoliša i u postizanju ciljeva zaštite okoliša javnih naručitelja.
- Postizanje lokalnih društvenih ciljeva – ZeJN-om je moguće pridonijeti rješavanju ključnih problema u društvu - smanjenju nezaposlenosti, poboljšanju radnih uvjeta te uključivanja marginaliziranih društvenih skupina u radne procese.
- Poticanje lokalnih inovacija – suradnja s lokalnim dobavljačima potaknut će eko-inovacije i osigurati tržište za ekološke proizvode.

- Poboljšanje javnog ugleda i povećanje legitimnosti – provođenje ZeJN-a je vrlo djelotvoran način za iskazivanje predanosti održivu razvoju u cjelini.
- Doprinos globalnoj održivosti – Utjecaj ZeJN-a može se primijeniti na globalnoj razini, od doprinosa smanjenju stakleničkih plinova i sprječavanju uništavanja šumskih površina do poboljšanja životnih uvjeta malih proizvođača u zemljama u razvoju.

Ekološki izazovi bit će, međutim, sve teži; samo je jedna Zemlja, a do 2050., prognozira EK, trošit ćemo kao da ih imamo tri planeta! U idućih četrdeset godina očekuje se da će se globalna potrošnja materijala kao što su biomasa, fosilna goriva, metali i minerali udvostručiti, a godišnja proizvodnja otpada do sredine stoljeća povećati za 70 %!

Ključnu ulogu zato će u narednom razdoblju odigrati Europski zeleni plan, strategija za postizanje održivosti gospodarstva EU-a, koji instrumentom zelene javne nabave, između ostaloga, osigurava renovirane, energetske učinkovite javne i višestambene zgrade, čišću energiju i usmjeravanje velike industrije na zelenu tranziciju, vrhunske tehnološke inovacije i dugotrajnije proizvode koji se mogu popraviti, reciklirati i ponovno upotrijebiti.

Političke	<ul style="list-style-type: none"> • Učinkovit način za pokazivanje predanosti javnog tijela na zaštitu okoliša i održivu potrošnju i proizvodnju
Okolišne	<ul style="list-style-type: none"> • Omogućuje javnim tijelima postizanje ekoloških ciljeva • Postaje primjer privatnim potrošačima • Jača svijest o okolišnim pitanjima
Socijalne i zdravstvene	<ul style="list-style-type: none"> • Izravno i neizravno može unaprijediti kvalitetu života • Lakša uspostava visokih standarda okolišne učinkovitosti za proizvode i usluge
Gospodarske	<ul style="list-style-type: none"> • Potiče industriju na inovacije • Promiče zelene proizvode i okolišne tehnologije • Smanjuje troškove životnog ciklusa proizvoda

Slika 2. Prednosti zelene javne nabave, izvor: Ministarstvo zaštite okoliša i prirode (2014)

2.3. Europski i nacionalni provedbeni okvir

Zelena javna nabava podržana je nizom politika i strategija Europske unije, čime se potvrđen njezin potencijal u nabavi proizvoda i usluga koje jamče održivu uporabu prirodnih resursa. U osnovnim je postavkama ZeJN usmjeren održivu rastu i razvoju kao bitnoj sastavnici strategije Europa 2020. Zakonodavstvom o javnoj nabavi, jasno kazuje Priručnik o zelenoj javnoj nabavi (2016), jamči se pravo izbora; ne uređuje se što javni naručitelji kupuju, već prvenstveno kako to kupuju. Zbog toga se direktivama o nabavi predmet ugovora ne ograničava.

Unija je donijela više direktiva, uredbâ i odluka za javnu nabavu kojom se štiti vrijednost okoliša. Direktive Europskog parlamenta i Vijeća iz 2014. godine (2014/23/EU, 2014/24/EU i 2014/25/EU) javnu nabavu vide kao mehanizam za usklađivanje ponude i potražnje radi isporuke roba, usluga i radova koje pribavljaju i ugovaraju javni naručitelji. Njezina su osnovna načela najbolja vrijednost za raspoloživa sredstva, otvoreno i pravedno tržišno natjecanje bez diskriminacije te usklađenost s europskim i pojedinim nacionalnim regulatornim okvirom. Europska komisija (EK) u smjernicama članicama za provedbu ZeJN-a u sklopu nacionalnih akcijskih planova za temeljna načela nabave postavlja četiri odrednice:

- Nediskriminaciju – ugovorima javne nabave pod jednakim su uvjetima slobodni pristupiti svi zainteresirani ponuditelji iz zemalja EU-a i zemalja obuhvaćenih Sporazumom Svjetske trgovinske organizacije (WTO) o javnoj nabavi.
- Jednako postupanje – sve se usporedive situacije moraju interpretirati jednako (npr., za sve ponuditelje u javnoj nabavi vrijede isti rokovi i nitko nije uskraćen ni za jednu informaciju, ali uz napomenu da jednako postupanje ne znači iste ocjene za ponude iz kojih se dâ iščitati različiti stupanj utjecaja na okoliš).
- Transparentnost – oglašavanje javnih natječaja na različitim komunikacijskim platformama radi osiguranja tržišnog natjecanja, pri čemu transparentnost otklanja svaki rizik od davanja prednosti ponuditelju prema subjektivnim preferencijama naručitelja; naručitelj je obavezan obavijestiti sve neuspješne ponuditelje o razlogu njihova neprihvatanja.
- Proporcionalnost – mjere iz postupka nabave moraju biti razmjerne željenim ciljevima i ne smiju nadilaziti nužne uvjete za njihovo dostizanje, što podrazumijeva profesionalni pristup sastavljanju specifikacija predmeta nabave.

Prema EU direktivama iz 2014. tehničke su specifikacije minimalni uvjeti koje trebaju zadovoljiti svi ponuditelji (npr. „Svi proizvodi moraju sadržavati bar 65 % recikliranog materijala”), s tim da se svi ugovori (zelene) javne nabave moraju dodijeliti na temelju ekonomski najpovoljnije ponude (ENP), što omogućuje kombiniranje troškova, uključujući trošak životnog ciklusa (LCC, eng. *Life Cycle Cost*), i kvalitativnih kriterija koje će utvrditi naručitelj. Klauzule o izvršenju ugovora mogu uključivati elemente zelene javne nabave da bi se, primjerice, regulirao način pakiranja i dostave ugovorene robe u ugovoru o pružanju usluga (npr. čišćenje, priprema i dostava hrane, upravljanje otpadom i recikliranjem otpada), dok se u ugovoru o izvođenju radova mora utvrditi odgovornost za zaštitu okoliša glavnog ugovaratelja i podugovaratelja.

Zelenu nabavu u novije vrijeme određuje i Europski zeleni plan iz 2019. kao paket inicijativa u području politika kojim se nastoji osigurati zelena tranzicija Europske unije, pri čemu je krajnji cilj postići klimatsku neutralnost do 2050. Ovim se Planom podupire preobrazba EU-a u pravedno i prosperitetno društvo konkurentnog i modernog gospodarstva, što se može ostvariti sveobuhvatnim i međusektorskim pristupom u kojemu sva relevantna područja doprinose klimatskom cilju.

Zeleni plan Europske komisije i Europskog vijeća stoga obuhvaća međusobno povezane inicijative iz područja klime, okoliša, energetike, prometa, industrije, poljoprivrede i održivoga financiranja. Akcijski plan EU-a za kružno gospodarstvo iz 2020. zelenu javnu nabavu vidi kao ključnu polugu za optimalno korištenje prirodnih resursa i energetske sirovine kojima Europa oskudijeva i ovisi o ostatku svijeta. Dok je stupanj angažiranosti oko ZeJN-a dosad bio izbor svake članice, klimatska ambicija i globalna energetska kriza lako bi mogle ubrzati ozbiljniju uključenost zelenih mjerila u javnonabavne protokole, pa je za očekivati da će EK u budućem razdoblju agilnije „brusiti“ zelenu nabavu i značajnije utjecati na njezino provođenje u svom gospodarskome prostoru.

Zasad Nacionalni akcijski planovi (NAP) ostaju metode putem kojih države članice provode ZeJN i usvojile su ih sve visokodisciplinirane zemlje EU-a. Namijenjeni su rješavanju okolišnih, ponekad čak i socijalnih utjecaja javne nabave. NAP-ovi uglavnom odražavaju visoku uključenost procesnih dionika; provoditelja nabave, predstavnika vlade, dobavljače i trgovačka društva. Većinom sadrže ambiciozne ciljeve i konkretne mjere za promicanje i provedbu ZeJN-a. Iskustva mnogih država u provedbi NAP-ova potvrđuju da je politička podrška iznimno važna za napredak u ovom području.

U Hrvatskoj je jačanje instrumenta zelene javne nabave predviđeno Strategijom održivoga razvitka RH i Strategijom energetskega razvoja RH. Osim toga, Vlada je na sjednici od 26. kolovoza 2015. usvojila Odluku o donošenju Nacionalnog akcijskog plana za zelenu javnu nabavu za razdoblje od 2015. do 2017. s pogledom do 2020. Svrha je NAP-a (Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, 2015) da se kroz sustav javne nabave u Hrvatskoj potakne nabava proizvoda i usluga s manjim okolišnim otiskom u usporedbi s istovrsnim proizvodima i uslugama. U Nacionalnome akcijskom planu i III. Nacionalnom akcijskom planu energetske učinkovitosti RH za razdoblje 2014.-2016., koji sadrži mjeru P.5. „Zelena javna nabava“, preporučena je integracija zelenih mjerila u postupke nabave Zakonom o javnoj nabavi i primjenom modela ekonomski najpovoljnije ponude (ENP), uz obvezu izrade akcijskog plana ZeJN-a i vodiča s uputama za integraciju zahtjeva energetske učinkovitosti u postupke javne nabave.

Strateški su dokumenti važni za zelenu nabavu:

- Strategija za pametan, održiv i uključiv rast „Europa 2020.“, Europska komisija 2013.
- Europski zeleni plan, Europska komisija 2019.
- Novi akcijski plan za kružno gospodarstvo, Europska komisija 2020.
- Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2022.
- Integrirani nacionalni energetske i klimatski plan za Republiku Hrvatsku 2021.-2030.
- Strategija energetskega razvoja RH do 2030. s pogledom na 2050. godinu (NN 25/20)
- Strategija niskouglijčnog razvoja RH do 2030. s pogledom na 2050. godinu (NN 63/21)
- Zakon o energetskeju učinkovitosti (NN 127/14, 116/18, 25/20)
- Zakon o promicanju čistih vozila u cestovnom prijevozu (NN 55/21)
- Zakon o javnoj nabavi (NN 120/2016)
- Odluka o zelenoj javnoj nabavi u postupcima središnje javne nabave (NN 49/2021)

U prvom je NAP-u iz 2015. fokus bio stavljen na uvođenje osnovnih zelenih mjerila u javnu nabavu za prioritetne skupine proizvoda i usluga: papir za ispisivanje i kopiranje, motorna vozila, uredsku i informatičku opremu, električnu energiju, telekomunikacijske usluge i usluge mobilne telefonije zajedno s uređajima i usluge čišćenja. Za svaku su skupinu proizvoda još tada bila određena mjerila s ključnim rizicima za okoliš, a koje je izradila EK. Strateški cilj od (pre)optimističnih 50 % zelenih ugovora u javnoj nabavi u RH do 2020. godine nije ostvaren.

2.4. Mjerila i nabavne kategorije

Prema Ministarstvu zaštite okoliša i prirode (2015), mjerila zelene javne nabave su stručno-tehnički pokazatelji utjecaja na okoliš u intervalima koji predstavljaju životni vijek onih skupina proizvoda, usluga i uslužnih radova, koje se počesto naručuju i ugovaraju otvorenim postupcima javne nabave. Takvi su predmeti nabave uglavnom plaćeni javnim novcem, zbog čega i jest važno ne prekoračiti njihovu ekonomsku cijenu, a uobičajeni su u gospodarskim djelatnostima energetske, prometne i komunalne usluga, mrežnim industrijama, ali i u informacijsko-komunikacijskim tehnologijama.

Da bi članice EU-a u svoja nacionalna zakonodavstva unijele strategiju i ciljeve ZeJN-a, Europska je komisija u suradnji sa Zajedničkim istraživačkim centrom (JRC, eng. *Joint Research Center*) i predstavnicima članica razvila i neprestano ažurira mjerila za potrebe zelene nabave. Dinamičnost njihove provedbe u konačnici ipak ovisi o spremnosti gospodarstava svake članice za prihvaćanje visokih kriterija učinkovitosti i zaštite okoliša.

Okolišna su mjerila jasna, realna, provjerljiva, pa i ambiciozna zahtijevaju li veću iskoristivost uz minimiziran štetni utjecaj na okoliš. Svaka pretencioznost, međutim, mora biti isključena budući da je nabava postavljena na realnoj osnovi i s tehničkim uvjetima koji omogućuju izbor ekonomski najbolje ponude u skladu s karakteristikama cilja. Mjerila izravno mogu biti uključena u natječajnu dokumentaciju naručitelja, ističe Ciglević (2016), i ne podliježu zakonodavnom postupku, nego ih donosi Savjetodavna skupina za ZeJN kao savjetodavno tijelo EK za opća pitanja ZeJN-a (koja je sastavljena od predstavnika država članica EU-a), a redizajnira ih se uslijed tržišnih promjena ili izmjena europskog zakonodavstva.

Preduvjet su izradi zelenih mjerila tehnička izvješća dostupna za svaku skupinu proizvoda u kojima se navodi: područje, tehničke značajke, ključni utjecaji na okoliš tijekom proizvodnje, faze uporabe i kraja životnog ciklusa proizvoda i/li usluga, tehnologije, povezano zakonodavstvo, dostupnost na tržištu i razmatranja troškova. Na osnovi tih tehničkih izvješća za svaku skupinu proizvoda i usluga izrađuju se:

- Osnovna mjerila – primjenjiva za svakog naručitelja u zemljama članicama EU-a, sadrže osnovne okolišne stavke, implementacija kojih donosi pozitivne utjecaje na okoliš; mjerila su birana i izrađena na način da se izbjegne povećanje troškova i administracije.

- Sveobuhvatna mjerila – za naručitelje koji ciljaju na najkvalitetnije proizvode prisutne na tržištu, ekološki prihvatljivih karakteristika, s većim troškovima i više administracije.

Postupak razvoja zajedničkih mjerila EU-a usklađen je sa smjernicama EK-a i Europskog zelenog plana iz 2019. (eng. *European green deal*), sve više usmjeren kružnim zahtjevima i slijedi strukturu razvoja mjerila za službeni znak zaštite okoliša EU Ecolabel i međunarodno priznatih ostalih ekooznaka (Der Blaue Engel, Energy Star i dr.). Kružni zahtjevi označavaju pružanje podrške prijelazu s tradicionalnog linearnog na cirkularno i niskougljično gospodarstvo, čime se doprinosi kruženju energije i materijala u opskrbnim lancima, uz istovremeno smanjenje negativnih učinaka na okoliš. Oznaka EU Ecolabel, koju danas nosi više od 80.000 roba i usluga u 24 grupe proizvoda, punih 30 godina gospodarskim subjektima daje potvrdu da zadovoljavaju visoke standarde zaštite okoliša, dok potrošače i trgovce potiče na zeleniji izbor, bez velikog opterećenja za okoliš.

Prioritetne su skupine proizvoda i usluga u zelenoj nabavi (Žderić, 2020) unutar aktualnih nabavnih kategorija; energetska učinkovita računala, uredski namještaj od drva iz održivih izvora, zgrade s manjom potrošnjom energije, reciklirani papir, električna vozila, električna energija iz obnovljivih izvora energije i usluge čišćenja pri kojima se koriste ekološki proizvodi za čišćenje.

S obzirom na novu klimatsku ambiciju Europskog zelenog plana i novi Akcijski plan za kružno gospodarstvo iz 2020., koji sadrži prijedloge o održivijem dizajnu proizvoda, smanjenju otpada i osnaživanju građana, Europska se komisija (Narodne novine, 2021) obvezala uspostaviti obveznu primjenu mjerila zelene javne nabave na ciljeve koji se žele postići.

2.5. Trendovi zelene nabave u Hrvatskoj

Hrvatska podržava smjer zajedničke klimatske politike Europske unije i ima razvijene scenarije za smanjenje emisija stakleničkih plinova u sklopu 2021. usvojene Strategije niskougljičnoga razvoja RH do 2030. s pogledom na 2050. godinu (NUS), objavilo je Ministarstvo gospodarstva i održivoga razvoja (MINGOR). U ovoj Strategiji važnu ulogu imat će javna nabava s trenutačnim udjelom od 18,99 % hrvatskog BDP-a (Grafikon 1), čime smo nadišli prosječnih europskih 16 %. Vlada vjeruje da se implementacijom mjerila zelene javne nabave u postupke javne nabave može snažno utjecati na razvoj tržišta niskougljičnih proizvoda i usluga i doprinijeti dostizanju općih klimatskih ciljeva, kružnoj ekonomiji i smanjenju nastanka otpada.

Rezultati realizacije I. NAP-a za provedbu zelene javne nabave za razdoblje od 2015. do 2017., s pogledom na 2020. godinu, razočarali su jer je tek 2019. dostignuto 10 % ugovora u ukupnoj javnoj nabavi s nekim primijenjenim oblikom zelene nabave. U prve je dvije godine NAP-a, 2015. i 2016., provedena izobrazba, donekle su uključena mjerila zelene nabave u postupke Središnjeg državnog ureda za središnju javnu nabavu i obveznika javne nabave te u postupke nabave koji ne podliježu primjeni Zakona o javnoj nabavi, ali nije uspostavljena politika zelene javne nabave na regionalnoj i lokalnoj razini tako što bi se u sve strateške dokumente jedinica lokalne (samo)uprave (JLS) uvele mjere za promicanje ZeJN-a. Iako je velika većina planiranih aktivnosti iz NAP-a, kako se iščitava u Izvješću iz 2018. (Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2018), provedena u cijelosti ili barem djelomično, trogodišnji rezultati pokazuju nisku razinu prihvaćanja ZeJN-a i prakse uključivanja kriterija zelene nabave u nabavne postupke. Analizom je otkriveno da je od 17 planiranih aktivnosti uspješno provedeno njih devet.

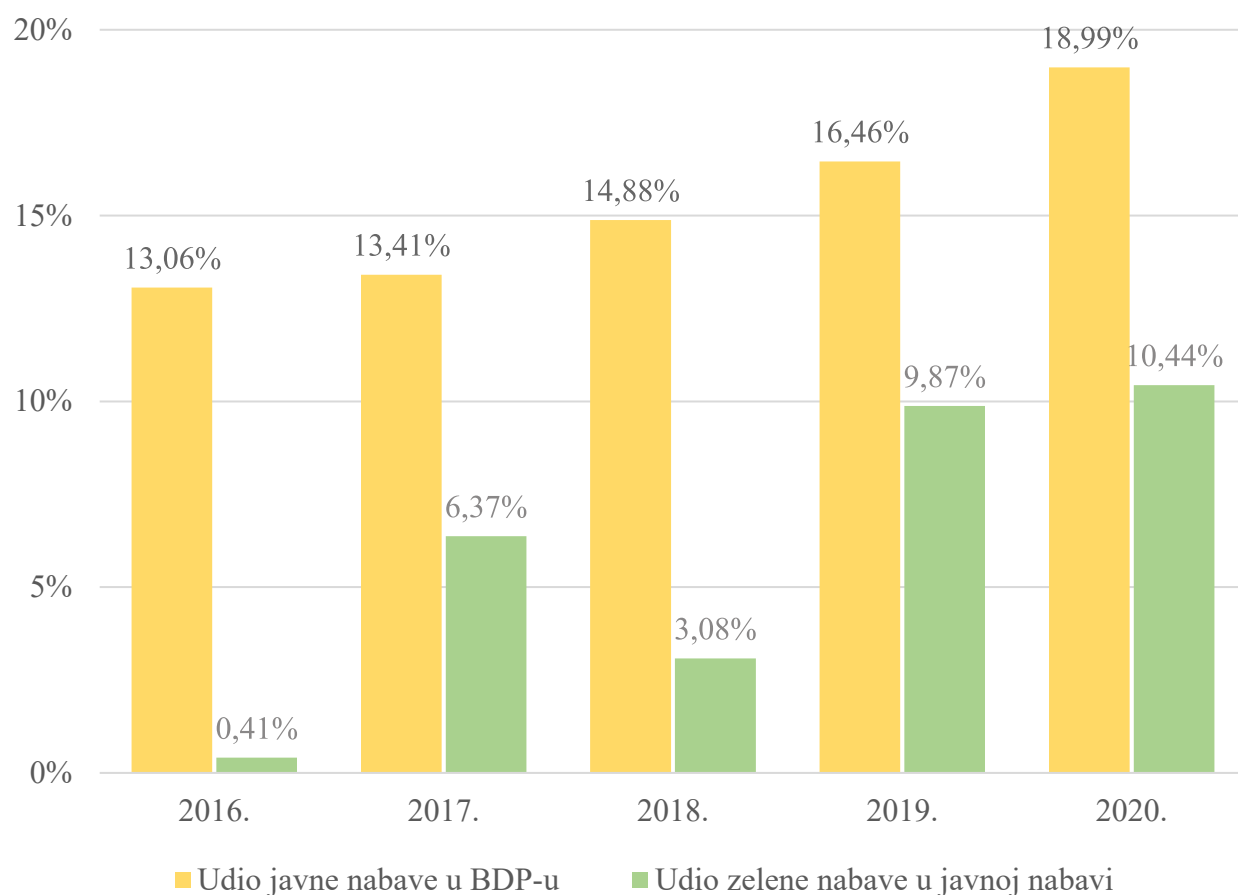
Prema Statističkome izvješću, koje je bazirano na Elektroničkom oglasniku javne nabave (EOJN), za 2015. i 2016. registrirano je bilo manje od jedan posto ugovora s uključenim mjerilima ZeJN-a. Bez obzira na pozitivne pomake ostvarene u posljednjih nekoliko godina, udjel je zelene nabave u javnoj nabavi u Hrvatskoj još uvijek zanemariv! Ambicija Vlade da ZeJN već do 2020. u ukupnome broju ugovorenih nabava dostigne 50 % pokazala se loše projiciranom i neutemeljenom, potvrđuju pokazatelji predloženi Grafikonom 1. U situaciji kada je, po statistikama za 2020., udio ZEJN-a u ukupnoj vrijednosti javne nabave bez PDV-a u BDP-u stidljivih 10,44 %, ozbiljno valja promisliti o politici i planovima koji će potaknuti javna tijela na zelenu nabavu.

Izvješće Ministarstva iz 2018. istaknulo je uočene prepreke u provedbi zelene javne nabave:

- nedostatnu volju za promjenom obrazaca ponašanja
- nedostatak informacija o ZeJN-u i primjerima dobre prakse
- nedovoljno zelenih proizvoda i usluga na domaćem tržištu i od hrvatskih proizvođača
- nedostatak zakonskog okvira za angažiraniju primjenu ZeJN-a.

Sve dok javni i sektorski naručitelji ne pokažu veću odlučnost i dosljednost u uključivanju mjerila zelene javne nabave u postupke nabave, koji će je učiniti zelen(ij)om, od gospodarskih je subjekata u privatnom vlasništvu nemoguće očekivati angažiranost u racionalnom iskorištavanju prirodnih resursa, mjerljivom smanjenju ugljičnog otiska, zaštiti okoliša, ponovnoj upotrebi stvari, smanjenju

neiskoristivog otpada i povećanju stope reciklabilne otpadne materije te skupoj, ali nužno potrebnoj transformaciji konvencionalne industrije u zelene tehnologije s minimalnom ugrozom okoliša, bez neumjerenog zagađenja i nekontroliranog rasipanja energije, a svakako uz pruženu priliku prirodi za regeneraciju.

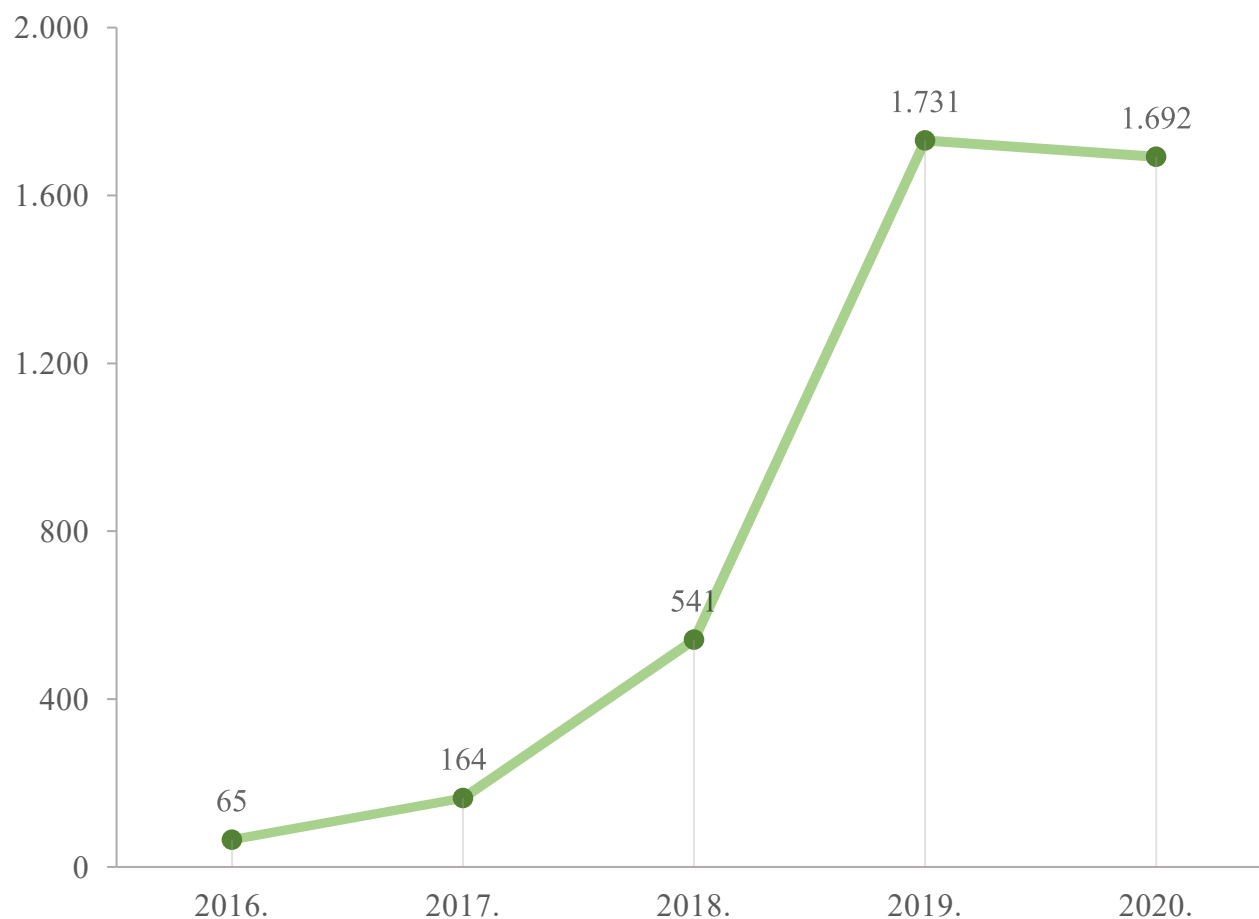

Grafikon 1. Javna nabava u BDP-u i zelena nabava u javnoj nabavi (bez PDV-a) 2016.-2020.,
izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a

Brojni primjeri uspješnih praksi zemalja članica EU-a pokazuju kako su se na početku, baš poput Hrvatske, svi susretali sa sličnim problemima, a mnoge predrasude, kao ona najčešća – da su zeleni proizvodi i usluge skuplji, pokazale su se netočnima. Podaci Ministarstva gospodarstva i održivoga razvoja svjedoče da se i kod nas nakon prevladavanja početnog otpora mjerilima ZeJN-a i sporijeg

uhodavanja trend mijenja i, kako ilustrira Grafikon 2, raste broj zelenih ugovora, uz izuzetak 2020., kada je očito utjecaj pandemije Covida-19 na gospodarska kretanja ostavio trag i na zelenoj nabavi.

Statističko izvješće Ministarstva o javnoj nabavi za 2020. (Portal javne nabave, 2022). broji, naime, 1.692 ugovora naručitelja s uključenim kriterijima zelene nabave – javna su tijela sklopila 1.488, a sektorski naručitelji 204 ugovora. U odnosu na 2019. s 1.731 ugovorom, to je 39 ugovora manje i pad za 2,25 %. Vrijednost ugovora u 2020. u odnosu na vrijednost ugovora s uključenim mjerilima zelene javne nabave prethodne godine zabilježila je povećanje od 44,6 % na 6,14 milijarda kuna bez PDV-a.

Grafikon 2. Kretanje broja zelenih ugovora u javnoj nabavi 2016.-2020.,
izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a

Izvješćem su obuhvaćeni podaci o javnoj nabavi u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2020. vidljivi iz Elektroničkoga oglasnika javne nabave. Oni pokazuju da su javni naručitelji objavili 904 ugovora za nabavu sljedećih predmeta nabave: informatičke opreme, analizatora ispušnih plinova, dentalnih lijekova i dentalnog potrošnog materijala, medicinskih dijagnostičkih uređaja i sredstava, opreme za dječja igrališta i vrtiće, električne energije, električnih komunalnih vozila, vatrogasnih i vozila hitne medicinske pomoći, hibridnih vozila, tehnološke opreme, istraživačkih i razvojnih humanoidnih hodajućih platforma, lijekova, boja i lakova, guma, mesa i mesnih prerađevina, kruha i krušnih proizvoda, mlijeka i mliječnih prerađevina, voća i povrća, ali i javne rasvjete i papirne konfekcije.

U 2020. su 332 ugovora o zelenoj javnoj nabavi radova sklopljena za nabavu radova na energetske obnovi škola, dječjih vrtića i zgrada, izgradnji dječjih vrtića, reciklažnih dvorišta, šetnica, staza, sanaciji nerazvrstanih cesta, izgradnji šumskih staza, uređenju parkova i plaža, izgradnji odvodnog oborinskog kolektora i sl. Primjenom kriterija zelene nabave, većinom za nabavu usluga čišćenja, izrade projektne dokumentacije, održavanja medicinske opreme i zaštitarskih usluga, sklopljena su 252 ugovora.

Sektorski su naručitelji u 2020. sklopili 109 ugovora za javnu nabavu robe: za opskrbu električnom energijom, nabavu informatičke opreme, kamiona kiperu, opreme za trafostanice, papirne sanitarne konfekcije, komunalne opreme, raznih radnih strojeva i vozila i dr. Za nabavu radova potpisano je bilo iste godine 60 ugovora za izvođenje radova na cjevovodima, spojnim vodovodima, izgradnju sustava otpadnih voda, izgradnju i rekonstrukciju distribucijske elektroenergetske mreže, radove na kanalizacijskim sustavima itd. Sklopljeno je 35 ugovora za nabavu usluga čišćenja, zaštitarskih usluga, usluga izrade projektne dokumentacije, usluga tehničke podrške upravljanja projektom i sl.

Naručitelji zelene nabave u Hrvatskoj obvezni su jedanput godišnje, prema Zakonu o javnoj nabavi, izraditi i objaviti statističko izvješće o javnoj nabavi u EOJN-u (Narodne novine, 2016), tako što se podaci o provedenim zelenim nabavama generiraju iz obavijesti o dodjeli ugovora.

U Tablici 1. i Tablici 2. daje se pregled statističkih podataka o zelenoj javnoj nabavi iz statističkih službenih izvješća o javnoj nabavi provedenoj u razdoblju od 2015. do 2020. godine, dostupnih na Portalu javne nabave Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja.

Tablica 1. Zelena javna nabava u RH prema broju sklopljenih ugovora 2015.- 2020.,
izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a

Zelena nabava	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.
Javni naručitelji	24	570	144	441	1580	1.488
Sektorski naručitelji	5	8	20	100	151	204
Ukupni broj ugovora	29	578	164	541	1731	1692

Tablica 2. Zelena javna nabava u RH prema iznosima sklopljenih ugovora (bez PDV-a),
izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a

Zelena nabava	Javni naručitelji	Sektorski naručitelji	Ukupni iznos ugovora (kn)
2015.	304.177.388	15.334.976	320.172.364
2016.	164.673.076	18.057.751	182.730.827
2017.	2.524.878.191	52.341.260	2.577.219.451
2018.	1.089.032.700	348.935.511	1.437.968.211
2019.	3.721.757.385	527.089.409	4.248.846.794
2020.	4.038.837.035	2.104.957.494	6.143.794.529

Sagleda li se cilj klimatske neutralnosti Europe kao kontinenta do 2050., neophodno je potrebno u svim društvenim segmentima ubrzati postupak zelene tranzicije, a ponajprije u segmentu potrošnje, gdje obveznici javne nabave mogu odigrati bitnu ulogu jer ugovaranjem zelenih proizvoda i usluga iniciraju ulaganje u inovacije i u niskougljični razvoj.

Postupci javne nabave koje provodi Središnji državni ured za središnju javnu nabavu (SDUSJN) i pripadajuća dokumentacija služe kao ogledni primjeri ostalim naručiteljima prilikom provođenja njihovih nabava. Do 2021. je Središnji državni ured imao praksu, ali ne i obvezu, gdje i kad god je to bilo moguće, koristiti mjerila zelene javne nabave, sve dok Vlada Republike Hrvatske 6. svibnja 2021. orijentaciju i predanost klimatskoj politici i kružnome gospodarstvu nije potvrdila Odlukom (Narodne novine, 2021) kojom je Središnji državni ured za nabavu obvezan u postupcima središnje javne nabave „primjenjivati mjerila zelene javne nabave kao dio tehničke specifikacije ili kriterija za odabir ponuda u svim postupcima središnje javne nabave koje provodi, vodeći računa da je to usklađeno s tehničkom prikladnošću, financijskim mogućnostima korisnika središnje javne nabave, širom održivošću i razinom tržišnoga natjecanja“. Nova se zakonska obveza primjenjuje na nabavu uredskog i potrošnog materijala, računala i računalne opreme, kategoriju motornih vozila i opskrbu električnom energijom.

SDUSJN je državno tijelo koje provodi postupke objedinjene javne nabave roba, radova i usluga za sve obveznike središnje javne nabave (Ured predsjednika Republike Hrvatske, Hrvatski sabor, Vladu Republike Hrvatske, urede i stručne službe Vlade, Vladina ministarstva i državne upravne organizacije). U razdoblju od 2016. do 2021. godine na temelju posebnih odluka i zaključaka Vlade značajno je proširen krug korisnika objedinjene nabave, pa se po vrijednosti nabava koje provodi SDUSJN svrstao među četiri najveća javna naručitelja u RH. Naime, osim provođenja objedinjenih postupaka javne nabave za 31 obveznika središnje nabave u 16 nabavnih kategorija, SDUSJN je do sredine 2021. godine proveo postupke objedinjene javne nabave i zaključio okvirne sporazume za prošireni krug korisnika (cca. 600 proračunskih korisnika) u šest nabavnih kategorija, navodi se u obrazloženju Odluke o zelenoj javnoj nabavi u postupcima središnje javne nabave (Vlada, 2021). Ovom je važnom Odlukom Vlada obvezala SDUSJN da za potrebe praćenja provedbe zelene javne nabave u sklopu izrade statističkih izvješća o javnoj nabavi, koje mora izraditi do 31. ožujka tekuće godine za prethodnu godinu, na svojoj mrežnoj stranici objavi podatak o korištenju mjerila zelene javne nabave u postupcima središnje javne nabave, koje je Ured provodio (Narodne novine, 2021). Resorno tijelo zaštite okoliša, MINGOR, koje vodi i uređuje mrežno mjesto o zelenoj javnoj nabavi <https://www.zelenanabava.hr>, gdje objavljuje sve relevantne informacije važne za poticanje zelene javne nabave u Hrvatskoj, Vlada je obvezala da na stranicama objavljuje i redovito ažurira mjerila zelene javne nabave i analizu ušteda emisije ugljikova dioksida, nastalih provedbom ove Odluke.

Istovremeno, uoči donošenja II. Nacionalnog akcijskog plana, potrebno je poticati zelene i nisko-ugljične nabave u privatnom sektoru i u postupcima jednostavne nabave u javnome sektoru, ističe se u Strategiji niskougljičnog razvoja RH do 2030. s pogledom na 2050. godinu (MINGOR, 2021) i dodaje kako II. NAP za zelenu nabavu treba dopuniti ciljevima koji definiraju specifične zahtjeve niskougljičnog razvoja, odrediti skupine proizvoda i usluga koje odgovaraju niskougljičnoj nabavi, ali i kvantificirati ciljeve.

3. Nabava vozila za odvojeno sakupljanje otpada

3.1. Analiza potreba za nabavom vozila

Sektor cestovnoga prijevoza, otkriva Priručnik o zelenoj javnoj nabavi (2016), odgovoran je za 1/5 emisija stakleničkih plinova na području EU-a. Iako su, osim pojave hibridnih i električnih vozila, konvencionalna motorna vozila, zahvaljujući inženjerima autoindustrije, dostigla evolucijski nikad manju razinu potrošnje sve skupljega goriva, opterećenost prometne infrastrukture zbog gomilanja vozila neprestano raste, što je u obrnuto proporcionalnom odnosu s kvalitetom zraka.

Cestovni promet u emisijskoj petini generira 71 % zagađenja ugljičnim dioksidom (Bakula, 2021). U ovakvoj situaciji, specijalizirana vozila poput autobusa, kola hitne medicinske pomoći i kamiona za sakupljanje otpada primjeri su osnovnih mobilnih i prijevoznčkih potreba službi u kojima javna potražnja može biti posebno utjecajna na pomicanje nižih emisija i veće učinkovitosti goriva.

Primjer dobre prakse, kojim se ovim završnim radom potvrđuju mogućnosti zelene nabave, odnosi se na javnu nabavu dvaju vozila za odvojeno prikupljanje otpada, koju je 2020. godine radi obnove voznog parka i standardizacije javne usluge odvoza i zbrinjavanja reciklabilnog i biootpada provelo trgovačko društvo Univerzal sa sjedištem u Đakovu, Vladimira Nazora 68.

Univerzal d.o.o. za komunalne djelatnosti pruža javnu uslugu sakupljanja komunalnoga otpada na čitavom administrativno-geografskom području Grada Đakova i šest općina Đakovštine: Viškovci, Satnica Đakovačka, Trnava, Levanjska Varoš, Gorjani i Strizivojna. Većinski je vlasnik komunalca Grad Đakovo (54,96 %). Uz spomenute, vlasničku strukturu upotpunjuju općine Drenje, Punitovci i Semeljci. Iako je podatkovna korisnička baza zbog prirode usluge podložna dnevnim izmjenama, iz digitalnog Komunalnog informacijskoga sustava (KOMIS) društva, razaznaje se da je Univerzal

2022. javni servis za ukupno 12.500 privatnih i poslovnih korisnika; među kućanstvima, zgradama kolektivnoga stanovanja i poslovnim korisnicima broji 9.200 obračunskih mjesta na području grada i njegovih osam prigradskih naselja: Piškorevaca, Novih Perkovaca, Budrovaca, Đurđanaca, Selaca i Ivanovaca Đakovačkih, Kuševca i Širokoga Polja. Preostalih je 3.300 većinom privatnih korisnika u kućanstvu disperzirano po općinama neposrednog okruženja, gdje đakovački komunalac brine o otpadu jednakovrijedno i odgovorno kao u Gradu.

Miješani se komunalni otpad prikuplja prema Planu odvoza i deponira na Odlagalištu neopasnoga otpada Vitika, pozicioniranom 2,5 kilometra jugoistočno od središta Đakova, u katastarskoj općini Budrovci, na petom kilometru državne ceste D 46. Odvoz miješanog i biootpada Univerzal obavlja jednom tjedno pražnjenjem zelenih i smeđih posuda volumena 120 L ili 1.100 L, a odvoz primarno razdvojenog otpadnog papira, kartona, plastike i plastične ambalaže jednom mjesečno po poznatom rasporedu pražnjenja plavih i žutih posuda istoga volumena. Za sve je zelene posude tijekom 2018. i 2019. godine označavanjem spremnika serijskim brojem, bar kodom i RFID čipom (eng. *Radio-frequency identification*) uspostavljena elektronička evidencija o preuzetom otpadu.

Gospodarenje otpadom sakupljanjem i odlaganjem miješanoga otpada, privremenim skladištenjem i transferiranjem reciklabilnog, krupnog i opasnog otpada - sakupljenog primarnim razvrstavanjem i u (mobilnim) reciklažnim dvorištima - ovlaštenim sakupljačima, oporabiteljima i zbrinjateljima Univerzalova je osnovna djelatnost, a kvaliteta usluge postupanja s otpadom - potvrđena sustavom upravljanja kvalitetom HRN EN ISO 9001:2015 - prioritet poslovanja. S ciljem poboljšanja razine kakvoće življenja u urednom i čistom gradu, kao društveno odgovorna organizacija u gospodarenju otpadom, Univerzal proaktivnim pristupom korisnicima i korektnim odnosom s partnerima u lancu održivoga razvoja želi zadržati visoku razinu usluga, pouzdanost i ažurnost, zadovoljstvo korisnika i zaposlenika kao garanciju uspješnosti poslovne organizacije sa 60-godišnjom tradicijom u radu s otpadom, stoji u „poslovnoj iskaznici“ u uvodnom dijelu Analize potreba za nabavom novih vozila (Univerzal, 2020).

Komunalac u sakupljanju otpada „od vrata do vrata“ koristi pet specijaliziranih vozila. Operabilni su, prema dokumentaciji Odjela za vozni park i mehanizaciju, ovi kamioni: Man TGM C-211737 u prometu je od 2007., Man 18.290 C-294353 i Man TGM 18.290 C-291254 prometuju od 2014., Man TGM 18.209 C-261700 na cesti je od 2010. i Mercedes Actros C-141581 2532 kao najstariji iz 2005. Prosječna je starosna dob Univerzalovih kamiona s dogradnjom za kompresiju i transport

otpada 2020. deset godina, zbog čega se nametnula potreba obnove voznog parka novim vozilima, posebno jer s postojećom flotom nije bilo moguće kvalitetno pružati usluge proizašle iz Zakona o gospodarenju otpadom. Naime, kako je u javnu uslugu uklopljeno i sakupljanje biootpada korisnika kategorije kućanstvo, koje je tek trebalo organizirati i usustaviti, Univerzal je 2020., procijenila je Uprava, bilo potrebno novo specijalno vozilo za sakupljanje komunalnoga otpada većeg kapaciteta. Alternativno rješenje uvođenjem dvosmjenskog rada prouzročilo bi skuplje održavanje i dvostruko veća izdvajanja za troškove pogonskoga goriva. Takav bi radni ritam utjecao na brže trošenje, veću stopu amortizacije vozila i manju sigurnost posada. Kamioni bi, uostalom, postali izloženiji češćim kvarovima i naškodili okolišu, obrazlaže se u Analizi potreba za nabavom novih vozila (Univerzal, 2020). U takvim je okolnostima, navodi se u nastavku, za tehnološki minimum pri tranziciji na višu razinu u postupcima s otpadom i uspostavu sustava učinkovitijeg odvajanja otpada prijeko potrebna kvalitetna infrastruktura, što će se postići planiranom nabavom.

Uprava trgovačkog društva kao neophodnu je potrebu investiranja u vozni park istaknula još jedno specijalizirano komunalno vozilo s nadogradnjom i kranom, koje bi služilo za potrebe prikupljanja krupnog (glomaznog) otpada korisnika te razmještanje i pražnjenje „zvona“ za staklenu ambalažu, za koju se ovakvi spremnici uobičajeno koriste, a za što Univerzal nije imao odgovarajuće vozilo. Krupni se otpad do 2020. transportira dvama dotrajalim kamionima za podizanje velikih spremnika volumena 5 i 7 m³, prosječne starosti od čak 24 godine: Mercedesom 1824 AK, u prometu od 1997., i Manom 19.402 C-126468, u prometu od 1995., koji je ujedno i najstarije vozilo u floti.

Prema Zakonu o gospodarenju otpadom (Narodne novine 14/21) pružatelj javne usluge sakupljanja komunalnog otpada svakom je kućanstvu na njegovu obračunskom mjestu dužan jednom godišnje, u skladu s javno objavljenim Planom odvoza krupnoga (glomaznog) otpada, besplatno preuzeti taj otpad, što se ne bi moglo realizirati korištenjem isključivo dvaju, iako funkcionalnih, starih vozila. Kamioni podizači, zbog svoga životnog vijeka i dotrajalosti sklone čestim i iznenadnim kvarovima, previše vremena, umjesto brojeći radne sate, provode na saniranju kvarova u mehaničkoj radionici. Osim toga, mnogo je korisničkih adresa s prostornim ograničenjima (uske ulice), na kojima robusni stari kamioni ne mogu prići dovoljno blizu ciljanom obračunskome mjestu i otpadu, naznačeno je u Analizi (Univerzal, 2020), zbog čega je nabava novog vozila odgovarajućih dimenzija ocijenjena iznimno važnom za realizaciju usluge za korisnike.

Unatoč višegodišnjim Univerzalovim nastojanjima da u uslužnom standardu poslovanja s otpadom dostigne konkurente naprednijih urbanih sredina veličine Đakova, poput Čakovca i Zaprešića, zbog naslijeđa prošlih loših politika, nedostatnih sredstava i opsega potrebnih ulaganja, to se nije moglo ostvariti. Usto, tendencija je bila kretati se, koliko je god moguće, prema normi od 66 % izdvojeno prikupljenoga otpada u 2022. godini, zacrtanoj Planom gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2022. U lokalnim okvirima sa svega 15 % odvojenoga otpada nikako nije moguće približiti se toj normi bez institucionalne potpore i osiguravanja nepovratnih EU sredstava, konstatira se još u Analizi potreba za nabavom novih vozila (Univerzal, 2020). Zakoračiti naprijed putem k ovom strateškom cilju pružatelja javne usluge malim, ali (od)važnim korakom, Univerzalu je omogućilo Ministarstvo zaštite okoliša i energetike (MZOE) objavivši 12. ožujka 2020. godine javni Poziv za nabavu vozila za odvojeno prikupljanje otpada u spremnicima na javnim površinama i u reciklažnim dvorištima, uz obvezne aktivnosti informiranja i vidljivosti projekata nabave i mjere za jačanje svijesti javnosti o odvojenome sakupljanju otpada, recikliranju, obradi te novoj uporabi otpada i otpadnih materijala (Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2021). Maksimalna je ostvariva stopa EU sufinanciranja bila 85 % i Univerzal ju je (kasnije) uspio ostvariti.

Polazeći od premise da građani imaju pravo na čist javni životni prostor bez gomilanja otpada, što je zadaća svakog komunalnog poduzeća i civilizacijski doseg suvremenoga društva, koje promišlja i pridonosi održivom gospodarenju otpadom i daje impuls razvoju kružne ekonomije, đakovački je komunalac izradio i na objavljeni Poziv nominirao svoj projekt nazvan „KOMVO 2 U“, nadmećući se za nepovratna milijunska sredstva u svrhu nabave dvaju vozila koja će, obavljajući svoju službu, onemogućiti prolijevanje i rasipanje otpada iz kamionskih spremnika, širenje prašine i neugodnih mirisa pri njegovu sakupljanju te omogućiti smanjenje volumena preuzetoga otpada, kao što je bilo uvjetovano sadržajem Poziva.

Univerzal je za temeljni zeleni uvjet nadmetanja za komunalna vozila, koja je namjeravao nabaviti sredstvima iz Poziva, postavio za minimalni emisijski standard EURO normu VI D, kao standard iz Odredbe Uredbe (EU) 2016/1718 iz 2016. o izmjeni Uredbe (EU) 582/2011 s obzirom na emisije iz teških vozila, kako je i razvidno u Specifikaciji tehničkih karakteristika, u kojoj se zrcale nabavna mjerila. Naručitelj je u javnu nabavu uključio i tempomat, procijenivši da je alat za programiranje brzine kretanja također primjenjivo mjerilo s okolišnim utjecajem u kategoriji Cestovnoga prometa.

3.2. Priprema postupka uz definiranje mjerila

Uoči provođenja (zelene) javne nabave, shodno postavljenom poslovnom cilju nabave dvaju novih kamiona za potrebe sakupljanja odvojenoga otpada, direktor Univerzala d.o.o. Stjepan Ripić donosi 17. kolovoza 2020. godine Odluku o imenovanju tročlanog Stručnog povjerenstva u postupku javne nabave. Zadaci povjereni Stručnom povjerenstvu su sljedeći: izrada dokumentacije za nadmetanje, javno otvaranje ponuda, pregled i ocjena ponuda te svi ostali referentni poslovi pripreme i provedbe postupka javne nabave, označenog evidencijskim brojem 3/2020. Povjerenstvo, stoji u Odluci, ima obvezu provesti otvoreni postupak javne nabave ukupne procijenjene vrijednosti od 1,63 milijuna kuna (bez stavke PDV-a) s ciljem sklapanja ugovora o javnoj nabavi na temelju članka 86., stavka 1. i članka 88., stavka 1. Zakona o javnoj nabavi (ZNJ) iz 2016. godine.

Izrađena Dokumentacija o nabavi (DON) iznosi opće podatke, podatke o predmetu nabave koja će se provesti u dvije nabavne grupe (Tablica 3), pojašnjene osnove za isključenje i kriterije za odabir gospodarskog subjekta, obvezu za ponuditelje u vezi europske jedinstvene Dokumentacije o nabavi (ESPD), podatke o ponudi i ostale odredbe, uz priloženu Specifikaciju tehničkih karakteristika.

Tablica 3. Grupe zelene javne nabave, izvor: izrada autora prema Univerzalovim podacima

Grupa nabave		Predmet nabave	Procijenjena ukupna vrijednost nabave
1	Specijalna vozila za odvojeno prikupljanje biorazgradivog otpada s potisnom pločom od 16 m ³ i sustavom za podizanje komunalnih kontejnera od 5 i 7 m ³	Vozilo iz Grupe 1	1.628.433,00 kn
2	Specijalna vozila za odvojeno prikupljanje otpada sa spremnikom V = 7,5 m ³ i kranom	Vozilo iz Grupe 2	

U specifikaciji tehničkih karakteristika Univerzalovih vozila postavljeni su ovi zeleni kriteriji:

- Izvedba motora EURO VI D s povratnim vođenjem ispušnih plinova (EGR); po mjerilima zelene javne nabave u kategoriji Cestovnog prometa norma odgovara mjerilu „TS2 Emisije tvari koje onečišćuju zrak“, prema strukturi mjerila Kategorija 2, predmet nabave: kupnja ili leasing teških teretnih vozila definiranih Uredbom (EU) 2018/858 kao vozila kategorijâ M2, M3, N2 i N3, uključujući vozila za prikupljanje otpada, s malim utjecajem na okoliš.
- Tempomat; u skladu s mjerilima zelene nabave u nabavnoj kategoriji Cestovnoga prometa tempomat bi trebao odgovarati mjerilu „AC5 Uređaj za ograničenje brzine“, iako to mjerilo u strukturi mjerila ne pripada Kategoriji 2.

Mjerila zelene nabave u Cestovnome prometu (Europska komisija, 2021) nalažu da do 31. prosinca 2025. godine sva vozila u EU moraju biti usklađena s vrijednošću stvarnih emisija tijekom vožnje, najveća je vrijednost kojih jednaka umnošku 0,8 i graničnih vrijednosti standarda EURO VI norme za NO_x (dušični oksidi) i PN (broj krutih čestica, engl. *Particle Number*), ne uključujući odstupanje u mjerenju.

Prateći mjerila, za vozilo je iz Grupe 1 zatražen EGR (eng. *Exhaust Gas Recirculation*) sustav koji ima važnu ekološku ulogu i koristi se radi smanjenja emisija dušičnih oksida recirkulacijom manjeg dijela ispušnih plinova natrag u usisnu cijev motora, gdje se plinovi miješaju sa zrakom/gorivom. Pojašnjavajući funkciju EGR ventila, Labaš (2017) navodi da EGR dio ispušnih plinova iz motora preusmjerava natrag na cilindre u pogonskom motoru, čime se smanjuje emisija dušikovih oksida (NO_x) i postiže da temperatura pri sagorijevanju ne prelazi 1.800 Celzijevih stupnjeva, optimalnih za taj proces. Dušikovi se oksidi, naime, stvaraju poraste li temperatura iznad granične vrijednosti. Pod NO_x podrazumijevaju se različiti spojevi dušika s kisikom od kojih su iznimno otrovni dušikov monoksid (NO) i dušikov dioksid (NO₂). Iako oba ova plina loše utječu na ljudsko zdravlje i okoliš, NO₂ se smatra štetnijim. Smanjenje je potrošnje goriva, objašnjava Labaš (2017), također prednost upotrebe EGR sustava, a ostvaruje se povećanjem volumena plinova koji ulaze u cilindar, čime se za vrijeme usisa smanjuje podtlak u cilindru, a time i gubitak rada za izmjenu plinova u cilindru. Uz manji gubitak rada veća je iskoristivost. No, u kontekstu zelene nabave najvažnije je da EGR motorni sustav, radi li pravilno, emisiju štetnih plinova smanjuje za 30 %, što je izravni benefit za prirodu, životnu sredinu i ljudsko zdravlje.

3.3. Izbor ekonomski najpovoljnije ponude

Po provedenom prethodnom savjetovanju u otvorenom postupku javne nabave u razdoblju od 17. do 23. kolovoza 2020., Stručno povjerenstvo 24. kolovoza objavljuje Izvješće u kojemu navodi da nije bilo primjedbi i prijedloga te šalje obavijest o nadmetanju u Elektronički oglasnik javne nabave (EOJN). Univerzal d.o.o. nadmetanje u EOJN-u objavljuje 27. kolovoza uz rok za dostavu ponuda i zahtjeva za sudjelovanje do 30. rujna.

Naručitelj je u skladu s Dokumentacijom o javnoj nabavi (DON) evidencijskoga broja 3/2020 dana 8. rujna 2020. godine zaprimio upit gospodarskog subjekta za Grupu 1 s molbom za pojašnjenjem izmjenom dijela dokumentacije, uključujući obrazloženje zašto naručitelj Univerzal odbija nabaviti vozilo bez EGR ventila. Iznesenim prijedlozima o traženoj izmjeni tehničkih karakteristika šasije i nadogradnje vozila za odvojeno prikupljanje biorazgradivoga otpada od 16 m³ nije udovoljeno, s jasno obrazloženim, tehnički i empirijski utemeljenim argumentima u korist odbijanja prijedloga. U Specifikacijama tehničkih karakteristika šasije za točku 1.7. Min. EURO 6 D norma s povratnim vođenjem ispušnih plinova (EGR), u pojašnjenju Stručnog povjerenstva za pripremu i provedbu postupka javne nabave stoji: „Naručitelj pojašnjava da se postavljeni ekološki standardi i zahtjevi svake godine mijenjaju i sve su viši i stroži. Zadovoljavanjem normi poštujemo ekološke standarde. Povratnim vođenjem ispušnih plinova smanjuje se emisija štetnih tvari u atmosferu.“.

Prema EU direktivama o javnoj nabavi iz 2014., svi se ugovori moraju dodijeliti na temelju kriterija ekonomski najpovoljnije ponude (ENP). Izbor i proglašenje takve ponude, kako je jasno precizirala EK (Europska unija, 2016), ne predstavlja nužno izbor najjeftinije ponude, već pronalazak rješenja koje ispunjava bitne zahtjeve naručitelja, uključujući i one okolišne, na najekonomičniji način.

Pri formatiranju izbornih kriterija za ekonomski najpovoljniju ponude Univerzal postavlja sljedeće parametre: za financijski kriterij cijenu ponudu (CP), a za nefinancijske kriterije jamstveni rok (JR) i rok isporuke (RI). Bodovna vrijednost prema financijskom se kriteriju izračunava po formuli $CP = (C_{min}/C_p) \times 80$ iz sljedećih elemenata: CP - bodovi po kriteriju cijene, C_{min} - oznaka za najnižu cijenu svih ponuđenih valjanih ponuda i C_p - cijena iz ponude ponuditelja, koja se ocjenjuje (obje cijene iskazane bez PDV-a). Maksimalni je broj bodova koji ponuditelj može ostvariti prema ovom kriteriju 80.

Minimalni jamstveni rok na vozila sa svim nadogradnjama iznosi dvije (2) godine od dana isporuke vozila, potvrđene zapisnikom o primopredaji. Obveza je ponuditelja za vrijeme trajanja jamstvenog roka otklanjanje svih pogrešaka i nedostataka, zamjena i/ili popravak robe ili svakog njezina dijela i izvršenje neizvršenih, djelomično ili suprotnu zahtjevu naručitelja izvršenih ugradnji. Maksimalni je rok koji se uzima u obzir pet (5) godina. Ako se ponudi jamstveni rok duži od pet godina, smatrat će se da je ponuđen maksimalni rok koji se uzima u obzir (Dokumentacija o nabavi vozila, 2020). Ponuda s minimalnim danim jamstvenim rokom ostaje bez bodova (unos se 0 bodova), dok ponuda s najvećim jamstvenim rokom dobiva 10 bodova.

Rok je isporuke vozila moguće, implicira Dokumentacija o nabavi vozila za odvojeno prikupljanje otpada, iskazivati isključivo cijelim brojem (ne decimalnim) u danima (npr. 30, 70 i sl.), a dostavlja se u obliku izjave ponuditelja u slobodnoj formi i učitava u EOJN prilikom predaje ponude. Rok isporuke mora biti iskazan kao jedinstveni rok isporuke posebno za svaku nabavnu grupu predmeta, koju ponuditelj ponudi. U slučaju da izjava nije dostavljena u roku ili ne sadržava nikakav navod o roku isporuke, smatrat će se da ponuditelj podrazumijeva maksimalni rok isporuke. Maksimalni rok isporuke vozila sa svim nadogradnjama iznosi 150 dana od dana sklapanja ugovora. Ponuda u kojoj je iskazan rok isporuke iznad 150 dana ostaje na 0 bodova, a ostale se ponude boduju prema Tablici 4.

Ukupni broj bodova pojedinog ponuditelja naručitelj će dobiti zbrajanjem bodova dobivenih prema navedenim kriterijima i formuli $UB = CP + JR + RI$. Kratice u formuli predstavljaju sljedeće:

UB - ukupni broj bodova

CP - broj bodova ostvaren za ponuđenu cijenu, pri čemu je CP cijena ponude

JR - broj bodova ostvaren za ponuđeni jamstveni rok, pri čemu je JR jamstveni rok

RI - broj bodova ostvaren za ponuđeni rok isporuke, pri čemu je RI rok isporuke

Ekonomski najpovoljnija ponuda (ENP) je valjana ponuda s najvećim ukupnim brojem bodova, a ako su dvije ili više valjanih ponuda jednako rangiranih prema kriteriju za odabir ponude, naručitelj odabire ranije zaprimljenu ponudu.

Povjerenstvo sastavljeno od troje ovlaštenih predstavnika naručitelja 30. rujna u sklopu zakazanog javnog otvaranja ponuda otvara po jednu pristiglu ponudu u obje nabavne grupe; prvo elektronički dostavljene ponude prema rednom broju iz upisnika o zaprimanju elektronički dostavljenih ponuda, čemu se prilaže jamstvo za ozbiljnost ponuda, dostavljeno u papirnatom obliku jer ga nije moguće dostaviti elektroničkim putem. Jedini je ponuditelj za oba vozila u nabavi kompanija Tehnix d.o.o., Ulica braće Radića 35, Donji Kraljevec. Utvrđuje se rok za izjavljivanje žalbe na postupak javnog otvaranja ponuda od deset dana od dana otvaranja. U službenim je zapisnicima o pregledu i ocjeni ponuda 8. listopada 2020. godine konstatirano da Tehnix d.o.o. kao ponuditelj ispunjava sve uvjete iz DON-a, da je dostavio jamstva za ozbiljnost ponuda u obliku bjanko zadužnica te ispunio tražene kriterije za kvalitativni odabir gospodarskog subjekta i dostavljenih dokumenata (ESPD dokazi). Tehnix je dostavio također računski ispravne i valjane ponude prema obliku, sadržaju i cjelovitosti, kao i načinu izrade ponude s valjanim opisom predmetâ nabave i njihovih tehničkih specifikacija, uz pružena potrebna jamstva.

Tablica 4. Izračun ekonomski najbolje ponude (ENP),
izvor: izrada autora prema Univerzalovim podacima

ENP	Kratica	Razdoblje	Bodovi	Grupa 1	Grupa 2
Cijena bez PDV-a (80 %)	CP			1.010.000,00 kn 80 bodova	535.000,00 kn 80 bodova
Jamstveni rok (10 %)	JR	3 godine	3	3 godine 3/10 3 boda	2 godine 0/10 0 bodova
		4 godine	6		
		5 godina	10		
Rok isporuke (10 %)	RI	1 do 60 dana	10	30 dana 10/10 10 bodova	30 dana 10/10 10 bodova
		60 do 90 dana	6		
		90 do 150 dana	3		
Ukupni broj bodova	UB	UB = CP + JR + RI		93 boda	90 bodova
Ocjena ponude				Prihvatljiva	Prihvatljiva

U izračunu ekonomski najpovoljnije ponude, ponuda za vozilo za odvojeno prikupljanje otpada s nadogradnjom s potisnom pločom i spremnikom od 16 m³ bilježi 93 od maksimalnih 100 bodova, a ponuda za manje vozilo za odvojeno prikupljanje otpada s nadogradnjom od 7,5 m³ i kranom 90 od mogućih 100 bodova - oba s ispunjenom normom pogonskoga goriva EURO VI D kao u nabavu integriranog mjerila ZeJN-a te tempomata koji, iako nije službeno mjerilo zelene nabave, pomaže u ostvarenju njezinih okolišnih ciljeva. Univerzalov direktor na prijedlog Povjerenstva 8. listopada donosi Odluku o odabiru ponudâ ponuditelja Tehnix d.o.o. kao ekonomski najpovoljnijih ponuda.

Slika 3. Dva specijalna vozila nabavljena zelenom javnom nabavom, izvor: Univerzal

Postavljenim je tehničkim specifikacijama Univerzal u skladu s načelima ZeJN-a omogućio nabavu ekološki prihvatljivijih vozila. Kompanija Tehnix kao proizvođač i isporučitelj komunalnih vozila s nadogradnjom garantira manju potrošnju goriva za 20-30 %, rjeđu zamjenu i dulju vijek trajanja motornog i hidrauličnog ulja, ekonomičnije održavanje i nižu razinu buke, odnosno manje zvučno zagađenje (Tehnix, 2022). Uz minimalno ispuštanje CO₂ i ostale od Tehnixa ispunjene bitne zelene kriterije, sve su ovo dodatne prednosti kojima se također ostvaruje izravna korist za okoliš i klimu.

Ugovor između gospodarskih subjekata Tehnixa i Univerzala o isporuci oba specijalizirana vozila za prikupljanje otpada na temelju otvorenoga postupka javne nabave, objavljenog u Elektroničkom oglasniku javne nabave, sklopljen je 16. listopada 2020. godine sa zajamčenim rokom isporuke od 30 dana te edukacijom osoblja naručitelja za održavanje i upravljanje opremom. Tehnixovi kamioni

Mercedes Benz Arocs 1827 i Iveco Daily 70C18/P sa specijalnim nadogradnjom isporučeni su kao rješenja s inovativnim tehnološkim, ekonomskim i ekološkim prednostima u Reciklažnom dvorištu Đakovo 22. listopada (Slika 3), kojom je prigodom, unatoč zahtjevnim uvjetima pandemije Covida-19, upriličena konferencija za predstavnike medija i dionike javnog i društvenog života.

Univerzal je ovom nabavom kao tijelo s javnim ovlastima i komunalac dokazao predanost poslovne organizacije okolišnim i klimatskim ciljevima, smanjenju nastanka otpada, rastu i razvoju zelenog gospodarstva te zaštiti životne sredine i zdravlja svojih građana, što su redom osnovni ciljevi zelene nabave.

3.4. Sufinanciranje bespovratnim sredstvima

Za projekt zelene javne nabave dva komunalna vozila posve različitoga tipa, ali oba specijalizirana za odvojeno prikupljanje otpada, đakovački je Univerzal kao naručitelj uspio ishoditi bespovratno financiranje sredstvima Kohezijskoga fonda (KF) EU-a iz operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.-2020. Za projekt od ukupno 1.670.133,00 kuna, s isto toliko prihvatljivih troškova, uključujući 41.700,00 kuna za priznate troškove informiranja, komunikacije i vidljivosti projekta, usklađenosti projekta s horizontalnim načelima EU-a, komunalac je ostvario maksimalni intenzitet subvencije. Izraženo brojkom, to je 1.419.613,05 kuna za 85 % troškova, odnosno najbolje moguće priznanje projektnom tim u obliku najvišega mogućeg sufinanciranja ukupno utvrđene vrijednosti prihvatljivih izdataka. Opsežnu je dokumentaciju pripremao projektni tim trgovačkog društva.

Troškovi koji ulaze u nabavu komunalnih vozila prema uvjetima javnog Poziva Ministarstva zaštite okoliša i prirode za dostavu projektnih prijedloga i Programa dodjele *de minimis* potpora (potpora male vrijednosti), a pokriveni su sredstvima KF-a iz Europskih strukturnih i investicijskih fondova (ESIF), obuhvaćaju sljedeće:

- podvozje vozila
- sustav nadogradnje
- obuka radnika
- prva registracija
- oslikavanje vozila ekološkom porukom
- promidžba i vidljivost

Ugovor kojim se uređuje financiranje projekta nazvanoga „KOMVO 2 U“ (Referentni broj ugovora KK.06.3.1.18.0004) između Ministarstva zaštite okoliša i energetike (Posredničko tijelo razine 1), Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost RH (FZOEU) (Posredničko tijelo 2) i Univerzala d.o.o. kao korisnika bespovratnih sredstava Kohezijskog fonda, kojim EU ulaže u projekte vezane za zaštitu okoliša i održivost resursa, odnosno niskouglično gospodarstvo, sve su ugovorne strane ovjerile i potpisale u prvoj polovici srpnja 2020. Na poslovni je račun naručitelju Univerzalu d.o.o. za novonabavljena vozila doznačeno 1.419.613,05 kuna, a preostali dio izdataka od 250.519,95 kn za sve projektne aktivnosti podmirio je sâm naručitelj.

Promotivne su aktivnosti obuhvatile medijsko oglašavanje, dizajniranje i izradu logotipa projekta, informativno-edukativnoga letka o uspješno realiziranoj nabavi novih komunalnih vozila i kućnom razdvajanju otpada, nabavu 300 blokova za bilješke formata A6, sačinjenih od recikliranog papira, roll-up i izvedbu oznaka vidljivosti na opremi, kao i troškove završne konferencije. Cijeli je projekt proveden prema hodogramu aktivnosti u razdoblju od 26. lipnja 2020. do 26. travnja 2021. godine, unatoč pandemiji. Projektna je završna konferencija uz epidemiološke mjere održana 10. prosinca 2020. u velikoj dvorani Dobrovoljnog vatrogasnog društva (DVD) Đakovo.

Projekt je usmjeren lokalnoj javnosti kojoj se nabavom novih vozila za flotu gradskog komunalca, pratećim aktivnostima te edukativnim djelovanjem želi posvijestiti svrha i bit pojačanog odvajanja kućnog otpada i izdvajanja biootpada iz sadržaja miješanog otpada, što je nužna mjera za postizanje konačnog cilja smanjenja miješanoga otpada na odlagalištu Vitika. Cijela je zajednica onečišćivač, proizvođač otpada, zbog čega je za temeljnu komunikacijsku projektnu poruku odabrano geslo „O okolišu ne dvoji, otpad odvoji!“, univerzalno primjenjivo i istaknuto na novim kamionima kao apel na zaštitu okoliša i održivost resursa, a sadržajno tijesno povezano s konceptom zelene nabave.

Konačno, isticanjem oznaka EU vidljivosti iz Uputa za korisnike europskih sredstava 2014.-2020. građanima je transparentno priopćeno kako je zelena javna nabava dvaju Univerzalovih specijalnih vozila sufinancirana sredstvima Kohezijskog fonda.

4. Rasprava

Europski zelen plan kao vizija klimatski neutralnoga Staroga kontinenta do 2050. godine pred EU postavlja imperativ goleme preobrazbe u prosperitetno društvo s modernim resursno učinkovitim i konkurentnim gospodarstvom. Novom agendom, koristeći zelenu i digitalnu tranziciju, Europa želi uspostaviti održivu i uključivu ekonomiju sa stimulativnim okvirom za javna i privatna ulaganja u inovativne tehnološke procese minimalnog negativnog učinka na prirodu i klimu, uz istovremenu obnovu biološke raznolikosti, brigu za javno zdravlje i kvalitetu zraka. Europska komisija (2020) najavljuje da je mehanizmom za pravednu tranziciju osmislila pružiti izdašne financijske potpore radnicima i zajednicama ovisnima o industriji fosilnih goriva, privući ulaganja iz privatnog sektora, uključujući ulaganja u održivu energiju i promet - kako bi osigurala nove izvore rasta - i omogućila zajmove javnom sektoru - primjerice za ulaganja u mreže centraliziranoga grijanja i obnovu zgrada, osobito se zauzimajući za regije gdje je potrebno osigurati takvu, pravednu tranziciju. Bitan je dio Europskog zelenog plana javnim tijelima olakšati održiva ulaganja poticanjem izrade zelenog proračuna i zelene javne nabave.

Dinamika provedbe zelene javne nabave, već ozbiljno zastupljene u gospodarstvima dijela zemalja članica ovisi o educiranosti provoditelja javne nabave i spremnosti nacionalnoga gospodarstva za prihvaćanje visoko postavljenih kriterija učinkovitosti uporabe resursa i zaštite okoliša, koji postaju zajednička točka zelene nabave na eurotržištu bez „čvrstih“ administrativnih granica. Za provedbu ZeJN-a, zaključuje Ministarstvo zaštite okoliša 2018. tematizirajući zelenu javnu nabavu, presudna je brza promjena obrasca ponašanja obveznika javne nabave - javnih i sektorskih naručitelja - za što je u realnom vremenu potrebno provesti programe edukacije i dijeljenja što više primjera dobre prakse, posebno u Hrvatskoj, a primjera ima.

Kao instrument održive proizvodnje i potrošnje, ZeJN ima niz različitih koristi. Za javnu je upravu to dugoročno smanjenje troškova poslovanja, a za gospodarstvo prijelaz na kružno i niskougljično gospodarstvo, poticaj razvoju zelenih tehnologija i proizvoda, razvoju zelenog tržišta u Hrvatskoj, razvoju i primjeni eko-inovacija. Gospodarstvenicima, uostalom, olakšava prilagodbu zahtjevnom zajedničkom tržištu EU. Za okoliš i zdravlje ZeJN predstavlja reducirano trošenje prirodnih resursa i kemikalija, onečišćujućih tvari, smanjenje emisije stakleničkih plinova i CO₂, smanjenje nastanka otpada i manje onečišćenje okoliša.

U svakoj je javnoj nabavi od neprijeporne važnosti priprema njezine provedbe. Pri izboru postupka treba razmotriti u kojim se fazama mogu primijeniti ili uzeti u obzir okolišni kriteriji koje naručitelji lako mogu uvrstiti u natječajnu dokumentaciju bez konflikta s nacionalnim zakonodavstvom. Ipak, Ciglević (2016) zaključuje kako europske direktive decidirano određuju koji okolišni kriteriji mogu biti uključeni u dokumentaciju, s tim da su ti zahtjevi, slijedom usklađivanja s pravnom stečevinom EU-a ugrađeni u većinu zakona država članica.

ZeJN je svojevrsna platforma za postizanje dodatnih ušteda minimiziranjem potreba za kupovinom, čime se izravno smanjuju negativni utjecaji na okoliš, ili centralizaciju javne nabave zajedničkim nabavnim aktivnostima za nekoliko javnih naručitelja, kao u slučaju Središnjeg državnog ureda za središnju javnu nabavu. Benefit su centralizirane nabave istovremeno veća kupovnu moć i znatne uštede. Ako javni naručitelj strahuje kako će ZeJN-om povećati troškove nabave, umjesto tehničkih specifikacija minimalnih standarda može postaviti cjenovne granice i koristiti okolišne i društvene kriterije za ocjenu ponuda i dodjelu ugovora, pa ponderiranjem tih kriterija kontrolirati rast cijena.

Među glavnim je pokretačima zelene nabave politika. Kako bi se ZeJN uspješno implementirao u nabavne postupke, mora imati odgovarajuću političku podršku. Izabrani predstavnici vlasti trebaju biti odgovorni za predanost u zelenoj javnoj nabavi i znati da bez jasno oblikovanih stavova politike o zelenoj javnoj nabavi ona neće zaživjeti i opstati. Kako implementacija ZeJN-a nije samostalno upravljiva, odgovornost za uvođenje zelene javne nabave pripada tijelima vlasti u javnim tijelima. Važno je da donositelji odluka s ekonomskim predznakom u političkim i upravljačkim krugovima i tijelima na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini shvate da veliki (javni) potrošači mogu biti nositelji promjena koje koriste okolišu, zajednici i gospodarstvu.

Primjer je dobre prakse ZeJN-a lokalnog javnog naručitelja - kojom uključivanjem zelenog mjerila Cestovnoga prometa za pogonsko motorno gorivo s minimalnom normom EURO 6 D i povratnim vođenjem ispušnih plinova tijelo s javnim ovlastima pokazuje visoku okolišnu odgovornost i brigu za čišći zrak i zdravlje - nabava komunalnih vozila za odvojeno prikupljanje otpada u trgovačkome društvu Univerzal u Đakovu, vrijedna 1,63 milijuna kuna. Zelenu je nabavu komunalac aplicirao i na tematski javni poziv za dodjelu bespovratnih sredstava Europske unije za nabavu vozila u službi odvojenog prikupljanja otpada, što mu je zahvaljujući pozitivnoj ocjeni i kvalitetno pripremljenom projektu donijelo maksimalnih 1,42 milijuna kuna iz Kohezijskog fonda (KF).

Za 85 % ukupnih projektnih izdataka bespovratna su sredstva Univerzalu d.o.o. isplaćena u jesen 2020. godine posredstvom Ministarstva zaštite okoliša i energetske učinkovitosti (MZOE) i Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (FZOEU). Nabava iz praktičnoga primjera pokazuje da je u postupak javne nabave kamiona i ostalih vozila moguće uključiti i ostale zelene kriterije koji nisu definirani u nabavnoj kategoriji Cestovni promet, poput limitatora brzine vozila (tempomata), čijom se uporabom postiže jednolika brzina kretanja na otvorenoj cesti, optimalno trošenje goriva i manja emisija ispušnih plinova. Iako ova izravna korist za okoliš ostvarena ograničenjem brzine nije dio službenih mjerila, naručitelj ju je prepoznao kao iskoristivu mogućnost u sklopu tehničkih specifikacija nabave za ograničavanje štetnih posljedica po okoliš.

Transparentnost procesa (zelene) javne nabave jamči unos svakog objavljenog nabavnog postupka u Elektronički oglasnik javne nabave kao obveza propisana Zakonom o javnoj nabavi iz 2016. Ipak, dok je u pojedinim članicama EU-a uznapredovala, zelena javna nabava u Republici Hrvatskoj nije dovoljno prisutna. Potencijal zelene nabave i njezine koristi za okoliš i društvo u Hrvatskoj očito tek trebamo bolje upoznati da bismo pratili korak s Europom. Primjena kriterija kvalitete prilikom naručiteljeve dodjele ugovora odabranome ponuditelju, primijećeno je, zamjetno se razlikuje među članicama i kreće se od skromnoga postotka na Istoku do visokog postotka na europskom Zapadu. Generalno gledano, prema podacima Europske komisije (2017), države članice iz srednje i istočne Europe izbjegavaju kriterij kvalitete i pribjegavaju kriteriju najniže cijene, čime stopiraju inovacije i realizaciju ciljeva socijalnih i zelenih politika.

Članice Europske unije bi, naprotiv, trebale istražiti prednosti zelene javne nabave na integriranom tržištu bez zapreka, kanale međusobne suradnje i opciju objedinjavanju potražnje. Jamstvo je to za veću učinkovitost javne potrošnje dobara, usluga i obavljenih radova. Brojni su izazovi, posebno za energetske siromašne i do jučer uspavanu Europu „prodrmanu“ ratom u Ukrajini i gospodarstvo iscrpljeno pandemijom Covida-19 i njezinim posljedicama, a prostor djelovanja opet neograničen. Profesionalizacija je prilika za permanentno usavršavanje kadra iskusnog u provedbi javne nabave, kako bi ZeJN-om rukovodili kompetentni i kvalificirani, vješti službenici.

Ne čudi da će, kako bi dodatno stimulirala zelenu javnu nabavu kao jednu od poluga za ostvarenje okolišnih ciljeva zelenog plana, EK predložiti minimalne obvezne kriterije i ciljeve za sektorsko zakonodavstvo, ali i postupno uvesti obvezu izvješćivanja nadležnih tijela o primjeni mjerila zelene nabave, bez stvaranja neopravdanog administrativnog opterećenja za javne naručitelje.

5. Zaključak

Cilj je zelene politike održive proizvodnje i potrošnje, definirane razvojnim strategijama Europske unije, smanjiti potrošnju resursa, onečišćenje okoliša i emisije stakleničkih plinova. Zato Europska komisija posljednjih godina postupno u nacionalna zakonodavstva uvodi razne mehanizme kojima se može djelovati na proizvodne sustave i obrasce potrošnje. To su dobrovoljni instrumenti, među kojima je i zelena javna nabava kao postupak pri kojem javna tijela nabavljaju robu, radove i usluge s jednakom osnovnom funkcijom, ali s manjim utjecajem na okoliš tijekom životnog vijeka robe.

Uređena EU direktivama o javnoj nabavi, zelena javna nabava promiče se pravilima o ugovorima o javnoj nabavi, kojima se u obzir uzimaju troškovi životnoga ciklusa i mogućnost upućivanja na određenu ekološku ili drugu oznaku, sudskom praksom i nacionalnim zakonodavstvom. Moraju se primjenjivati načela jednakog postupanja prema ponuditeljima, transparentnosti, proporcionalnosti i međusobnog priznavanja. Direktive o javnoj nabavi iz 2014. dozvoljavaju primjenu zelene javne nabave tijekom cijelog natječajnog postupka, a uvjetom da postoji poveznica s predmetom nabave postavlja se granica u pogledu onoga što se može tražiti od ponuditelja.

EU je razvila mjerila ZeJN-a kako bi se olakšalo uključivanje zelenih zahtjeva u dokumentaciju o nadmetanju u javnoj nabavi. Zajednička mjerila nastoje postići dobru ravnotežu između učinka na zaštitu okoliša, troška, dostupnosti na tržištu i jednostavnosti provjere, a javna tijela u nabavi mogu, prema svojim potrebama i ambiciji, odabrati sve ili samo određene zahtjeve.

Zelena nabava u Hrvatskoj, po podacima za 2020. godinu, u ukupnoj vrijednosti javne nabave (bez PDV-a) u BDP-u zauzima stidljivih 13,05 %, dok je udio ukupne vrijednosti javne nabave u BDP-u 18,99 % (bez PDV-a). Neočekivano je to daleko od ciljnih 50 % zelene nabave u ukupnoj nabavi do 2020., kako je hrabro bilo projicirano I. Nacionalnim akcijskim planom za zelenu javnu nabavu iz 2015. godine. Stručna dubinska analiza, koja bi otkrila i objasnila razloge ovako niskoga udjela zastupljenosti, još nije provedena, a izostao je i drugi Nacionalni akcijski plan. Vlada je Republike Hrvatske 2021. predanost klimatskoj politici i politici kružnoga gospodarstva sublimirala Odlukom prema kojoj je Središnji državni ured za središnju javnu nabavu dužan u postupcima središnje javne nabave primjenjivati mjerila zelene nabave i to je jedini noviji iskorak u konceptu zelene nabave.

Da je mjerila zelene nabave jednostavno i lako uključiti u javnu nabavu, pokazao je 2020. godine đakovački komunalac Univerzal provodeći otvoreni postupak javne nabave za nabavu dvaju vozila s nadogradnjom za odvojeno prikupljanje biorazgradivog i ostaloga otpada, vrijedan 1,63 milijuna kuna (bez PDV-a). Univerzal d.o.o. je u tehničkim specifikacijama istaknuo mjerilo za pogonsko gorivo s emisijskim standardom EURO 6 D, kako to propisuju zelena mjerila u nabavnoj kategoriji Cestovnog prometa, i uspješno proveo nabavu s višestrukim ekonomskim i okolišnim prednostima i koristima za vlastitu poslovnu organizaciju i lokalnu zajednicu. Osim angažiranosti na smanjenju nastanka otpada, rastu i razvoju zelenog gospodarstva i zaštiti životne sredine i zdravlja sugrađana, analizirani je primjer dobre prakse ujedno dokaz uspješnog korištenja službenoga instrumenta EU-a s efektom zaštite nikad ugroženije klime i prirode, a istovremeno poticaj naručitelju da u budućim postupcima (zelene) javne nabave, ne samo motornih vozila, već i predmeta iz preostalih nabavnih kategorija, uključi zelene kriterije.

Jednostavno rečeno - provedbom zelene javne nabave, kako se to potvrđuje predočenim primjerom komunalnog poduzeća Univerzal, doprinosimo čišćem i zdravijem okolišu, inoviranje tako postaje ekološki i tehnološki izazov industriji, povećanjem energetske učinkovitosti smanjuje se potrošnja energije, građani troše manje novca, a štedi i javni sektor - posebno sagledaju li se troškovi cijelog životnog ciklusa ugovora o nabavljenoj robi, proizvodu ili usluzi, a ne samo nabavna cijena. Pored toga, smanjenim trošenjem sve skuplje električne energije, racionalnim korištenjem vode iz javnog vodovoda ili primarnim razdvajanjem otpada svatko može pridonijeti zamjetnom smanjenju računa za javne komunalne usluge, dok će se smanjenjem sadržaja štetnih tvari u proizvodima reducirati količina proizvedenog otpada kojemu vraćanje njegove uporabne vrijednosti nije jeftino. Konačno, tijela su koja primjenjuju ZeJN spremnija i pripremljenija za suočavanje s ekološkim izazovima u nastanku i obvezujućim ciljevima politika o okolišu.

Zakon o javnoj nabavi iz 2016. godine, propisujući isključivo ekonomski najpovoljniju ponudu kao kriterij za odabir ponude od 2017., podupire promjene uvriježenih obrazaca potrošnje, no trebat će, čini se, konkretna zakonska rješenja koja će izravno poduprijeti ZeJN-u. Cijelo društvo, međutim, u tome može vidjeti svoj razvojni potencijal i razvoj tržišta za lokalne zelene proizvode i usluge.

Literatura

1. *Analiza potreba za nabavom vozila za odvojeno prikupljanje otpada* (2020). Univerzal d.o.o. za komunalne djelatnosti, Đakovo.
2. Bakula, Š. (2021). *Stanje i trendovi zelene nabave u Republici Hrvatskoj*. Završni rad. Zagreb: Fakultet strojarstva i brodogradnje. Dostupno na <https://repozitorij.fsb.unizg.hr/islandora/object/fsb:6905>. [pristupljeno 1. lipnja 2022.]
3. Ciglević, M., 2016. Zelena javna nabava. Raspoloživo na <https://www.ijf.hr/upload/files/file/PV/2016/7/ciglevic.pdf>. [pristupljeno 6. lipnja 2022.]
4. *Dokumentacija o javnoj nabavi vozila za odvojeno prikupljanje otpada* (2020). Univerzal d.o.o. za komunalne djelatnosti, Đakovo.
5. Europska komisija, 2020. Financiranje zelene tranzicije: Plan ulaganja za Europski zeleni plan i mehanizam za pravednu tranziciju. Dostupno na https://ec.europa.eu/regional_policy/hr/newsroom/news/2020/01/14-01-2020-financing-the-green-transition-the-european-green-deal-investment-plan-and-just-transition-mechanism. [pristupljeno 9. lipnja 2022.]
6. Europska komisija, 2021. Mjerila EU-a za zelenu javnu nabavu za cestovni promet, SWD(2021) 296. Dostupno na https://zelenanabava.hr/wp-content/uploads/2021/11/Mjerila-EU-a-za-zelenu-javnu-nabavu_cestovni-promet.pdf. [pristupljeno 8. lipnja 2022.]
7. Europska komisija, 2020. Novi akcijski plan za kružno gospodarstvo, Za čišću i konkurentniju Europu, COM(2020) 98. Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0098&from=DA>. [pristupljeno 4. lipnja 2022.]
8. Europski parlament, 2022. Ugovori o javnoj nabavi, informativni članak. Dostupno na <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/34/ugovori-o-javnoj-nabavi>. [pristupljeno 20. lipnja 2022.]
9. European Commission, 2022. EU Green Public Procurement criteria. Dostupno na https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.ht. [pristupljeno 5. lipnja 2022.]
10. Europska unija, 2016. Kupujmo zeleno! Priručnik o zeleno javnoj nabavi, 3. izdanje. Dostupno na https://ec.europa.eu/environment/gpp/buying_handbook_en.htm. [pristupljeno 2. lipnja 2022.]

11. Labaš, N. (2017). *Analiza suvremenih upravljačkih jedinica motora kod cestovnih vozila*. Završni rad. Zagreb: Fakultet prometnih znanosti. Dostupno na <https://core.ac.uk/download/pdf/197882342.pdf>. [pristupljeno 7. lipnja 2022.]
12. Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2018. Izvješće za razdoblje od 2015. do 2017. godine o provedbi nacionalnog akcijskog plana za zelenu javnu nabavu za razdoblje od 2015. do 2017. godine s pogledom do 2020. godine, prijedlog. Dostupno na <https://zelenanabava.hr/hr-politika/>. [pristupljeno 2. lipnja 2022.]
13. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2021. Nabava komunalnih vozila za odvojeno prikupljanje otpada. Dostupno na <https://opzo-opkk.hr/nabava-komunalnih-vozila-za-odvojeno-prikupljanje-otpada/>. [pristupljeno 12. lipnja 2022.]
14. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, 2021. Strategija niskouglijičnog razvoja RH do 2030. s pogledom na 2050. Dostupno na https://ec.europa.eu/clima/sites/lts/lts_hr_hr.pdf. [pristupljeno 30. lipnja 2022.]
15. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, 2014. Zelena javna nabava. Dostupno na https://min-gor.gov.hr/UserDocsImages/NASLOVNE%20FOTOGRAFIJE%20I%20KORI%20C5%A0TENI%20LOGOTIPOVI/doc/letak_zelena_javna_nabava.pdf. [pristupljeno 5. lipnja 2022.]
16. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, 2015. Nacionalni akcijski plan za zelenu javnu nabavu za razdoblje od 2015. do 2017. godine s pogledom do 2020. godine. Dostupno na http://www.zelenanabava.hr/dokumenti/nacionalni_akcijski_plan_za_zelenu_javnu_nabavu.pdf. [pristupljeno 1. lipnja 2022.]
17. Narodne novine, 49/21. Odluka o zelenoj javnoj nabavi u postupcima središnje javne nabave. Dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_05_49_983.html. [pristupljeno 3. lipnja 2022.]
18. Narodne novine, 2014. Zelena javna nabava. Dostupno na https://szp.hr/UserDocsImages/dokumenti/publikacije/ZeJN_2020.pdf. [pristupljeno 6. lipnja 2022.]
19. Portal javne nabave, 2022. Statističko izvješće o javnoj nabavi za Republiku Hrvatsku u 2015. godini. Dostupno na http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/Statisticko_izvjesce_JN-2015.pdf [pristupljeno 5. lipnja 2022.]

20. Portal javne nabave, 2022. Statističko izvješće o javnoj nabavi za Republiku Hrvatsku u 2016. godini. Dostupno na http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/Statisticko_izvjesce_JN-2016-5.pdf [pristupljeno 5. lipnja 2022.]
21. Portal javne nabave, 2022. Statističko izvješće o javnoj nabavi za Republiku Hrvatsku u 2017. godini. Dostupno na http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/Statisticko_izvjesce_JN-2017.pdf [pristupljeno 5. lipnja 2022.]
22. Portal javne nabave, 2022. Statističko izvješće o javnoj nabavi za Republiku Hrvatsku u 2018. godini. Dostupno na <http://www.javnanabava.hr/default.aspx?id=3425> [pristupljeno 5. lipnja 2022.]
23. Portal javne nabave, 2022. Statističko izvješće o javnoj nabavi za Republiku Hrvatsku u 2019. godini. Dostupno na http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/Statisticko_izvjesce_JN-2019%20-%20NOVO-converted.pdf [pristupljeno 5. lipnja 2022.]
24. Portal javne nabave, 2022. Statističko izvješće o javnoj nabavi za Republiku Hrvatsku u 2020. godini. Dostupno na [http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/userfiles/file/Statisti%C4%8Dka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Godi%C5%A1nja/Statisticko_izvjesce_JN-2020\(1\).pdf](http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/userfiles/file/Statisti%C4%8Dka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Godi%C5%A1nja/Statisticko_izvjesce_JN-2020(1).pdf) [pristupljeno 5. lipnja 2022.]
25. Tehnix, 2022. Ekomunal, moderna komunalna vozila 2022. Dostupno na https://tehnix.hr/wp-content/uploads/2022/02/EKOMUNAL_2022_web.pdf. [pristupljeno 29. lipnja 2022]
26. Zelena javna nabava, 2022. Portal Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja. Dostupno na <https://zelenanabava.hr/>. [pristupljeno 1. lipnja 2022.]
27. Žderić, R. 2020. *Zelena javna nabava u Republici Hrvatskoj*. Završni rad. Dubrovnik: Sveučilište u Dubrovniku. Dostupno na <https://repozitorij.unidu.hr/islandora/object/unidu:1434>. [pristupljeno 3. lipnja 2022.]

Popis kratica

BDP – bruto društveni proizvodi

cca. – lat. *circa* (oko)

CO₂ – ugljikov (ugljični) dioksid

CP – cijena ponude (interno)

DON – dokumentacija o javnoj nabavi

EGR - eng. *Exhaust Gas Recirculation*

ESIF – Europski strukturni i investicijski fondovi

EU – Europska unija

EK – Europska komisija

EOJN – Elektronički oglasnik javne nabave

ESPD – engl. *European Single Procurement Document*

FZOEU – Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost

GPP – eng. *green public procurement*

JLS – jedinica lokalne (samo)uprave

JR – jamstveni rok (interno)

JRC – eng. *Joint Research Center*

LCC – eng. *Life Cycle Cost*

KF – Kohezijski fond

KOMIS – Komunalni informacijski sustav

KOMVO 2 U – naziv projekta javne nabave (interno)

m³ – kubični metar, mjerna jedinica volumena

MZOE – Ministarstvo zaštite okoliša i energetske učinkovitosti

MINGOR – Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

NAP – Nacionalni akcijski plan

NN – Narodne novine

NO_x – dušikovi (dušični) oksidi

NO₂ – dušikov (dušični) dioksid

NUS – Strategija niskougljičnoga razvoja RH do 2030. s pogledom na 2050. godinu

PDV – porez na dodanu vrijednost

PN – eng. *Particle Number*

RI – rok isporuke (interno)

RH – Republika Hrvatska

SDUSJN – Središnji državni ured za središnju javnu nabavu

UB – ukupni broj bodova (interno)

V – volumen

WTO – eng. *World Trade Organization* (Svjetska trgovinska organizacija)

ZeJN – zelena javna nabava

ZNJ – Zakon o javnoj nabavi

% – znak za postotak

Ilustracije

POPIS SLIKA

Slika 1. Nabavne kategorije proizvoda i usluga zelene javne nabave u Hrvatskoj.....	4
Slika 2. Prednosti zelene javne nabave, izvor: Ministarstvo zaštite okoliša i prirode (2014).....	7
Slika 3. Dva specijalna vozila nabavljena zelenom javnom nabavom, izvor: Univerzal.....	28

POPIS TABLICA

Tablica 1. Zelena javna nabava u RH prema broju sklopljenih ugovora 2015.- 2020., izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a	17
Tablica 2. Zelena javna nabava u RH prema iznosima sklopljenih ugovora (bez PDV-a), izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a	17
Tablica 3. Grupe zelene javne nabave, izvor: izrada autora prema Univerzalovim podacima	23
Tablica 4. Izračun ekonomski najbolje ponude (ENP), izvor: izrada autora prema Univerzalovim podacima	27

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Javna nabava u BDP-u i zelena nabava u javnoj nabavi (bez PDV-a) 2016.-2020., izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a	14
Grafikon 2. Kretanje broja zelenih ugovora u javnoj nabavi 2016.-2020., izvor: izrada autora prema podacima MINGOR-a	15